

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

Otto Oljemark

VIENTIKAUPAN LUOTTORISKIN MINIMOINTI MAKSUJÄRJESTELYILLÄ

Pro gradu -tutkielma

Yritysjuridiikka

Tampere 2015

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

OLJEMARK, OTTO: Vientikaupan luottoriskin minimointi maksujärjestelyillä

Pro gradu -tutkielma: xii + 65 s.

Yritysjuridiikka

Kesäkuu 2015

Kansainvälinen kauppa on kautta historian pitänyt sisällään enemmän riskejä kuin kotimaan rajojen sisällä käyty kauppa. Aikaisemmin ulkomaisesta asiakkaasta oli huomattavan paljon hankalampi saada tietoa, joten kauppasuhteet perustuivat henkilökohtaisiin tapaamisiin ja toistensa tuntemiseen. Nykypäivänä kaupankäynti on nopeutunut siinä määrin, ettei vastaavanlaiseen pitkäjänteiseen toimintaan ja henkilökohtaisiin kauppasuhteisiin ole mahdollisuutta. Jollei asiakas saa hyödykettä sinulta, ostaa se sen joltain muulta. Logistiikan kehittyminen on tuonut markkina-alueet lähemmäksi toisiaan ja näin mahdollistanut entistä globaalimmat markkinat. Nämä tekijät ovat johtaneet siihen, että kansainvälinen kauppa on täysin arkipäivää tänä päivänä. Toisin sanoen riskit kansainvälisessä kaupassa ovat pienentyneet, mutta kauppatahtumien määrä on kasvanut siinä määrin, että vientikaupan riskeihin törmätään entistä useammin.

Kaikki liiketoiminta sisältää riskiä, eikä liikevoittoa tavoittelevan yrityksen ole järkevää yrittää poistaa sitä kokonaan, koska riskin siirtäminen jonkun toisen osapuolen kannettavaksi aiheuttaa järjestäen kustannuksia. Yrityksen tulisi kyetä arvioimaan omat voimavaransa ja johtaa siitä oma riskinkantokykynsä. Riskit, joita yritys ei koe kykenevänsä itse kantamaan voidaan siirtää muiden vastuulle. Tässä työssä keskitytään yrityksen luottoriskiin ja siihen, miten viejäyritys kykenee jo kauppasopimusta laadittaessa minimoimaan oikeustoimesta syntyvää luottoriskiä ja näin turvaamaan kaupasta syntyvät saatavansa.

Luottoriski rakentuu monesta komponentista, joista yksi on asiakkaan kotimaa. Työssä analysoidaan Suomen yleisimpien vientikohteiden taloudellista ja poliittista tilannetta, pankkisektorin toimivuutta, valuuttakurssien käyttäytymistä ja monia muita kriteereitä, joilla on merkitystä kyseisessä maassa toimivan yrityksen maksukykyyn. Näiltä luottoriskin komponenteilta voidaan suojautua eri maksujärjestelyillä, joilla saadaan joko aikaistettua maksusuoritusta tai asiakkaalta vakuus, joka perusteella maksukyvyttömyyden realisoituessa kaupasta syntyvää saatavaa voidaan vaatia kolmannelta osapuolelta.

Maksujärjestelyistä esitellään riskin minimoinnin ja kustannustehokkuuden kannalta optimaalisimmat, ja analysoidaan näiden käytettävyyttä Suomen yleisimpiin vientikohteisiin tavoitteena löytää kulloiseenkin maahan luottoriskin minivoiva, liiketoiminnallisesti järkevä maksujärjestely.

Lähdeluettelo	V
Lyhenneluettelo	XII
1 Johdanto	1
1.1. Aihe	1
1.2. Metodi	2
1.3. Tavoite	3
1.4. Rajaus	4
1.5. Rakenne	4
2 Sovellettava lainsäädäntö kansainvälisessä vientikaupassa.....	6
2.1 Kansainvälinen kauppalaki	6
2.2 Kauppalaki	6
2.3 Valtion vientitakuut.....	7
2.4 Lex mercatoria	9
2.5 Kansainvälinen vientikauppa	9
2.6 Vientimuodot.....	10
2.7 Kuljetus.....	10
2.7.1 Kuljetusmuodot	11
2.7.2 Vientilausekkeet	12
2.8 Maksuehdot.....	13
3 Riskit ja maksujärjestelyt	15
3.1 Liikeriskit	15
3.2 Maariskit	18
3.2.1 Poliittiset riskit	18
3.2.2 Kaupalliset riskit	20
3.3 Valuuttakurssiriskit.....	21
3.4 Luottoriskit.....	22
3.4.1 Kotimaiset luottotietotoimistot.....	22
3.4.2 European Business Register	23
3.5 Maksujärjestelyt	23
3.5.1 Ennakkomaksu	23
3.5.2 Pankkitakaus	25
3.5.3 Remburssi.....	28

3.6	Maksujärjestelyt suhteessa riskeihin	31
4	Suomen yleisimmät vientikohteet.....	34
4.1	Suomen yleisimmät vientimaat.....	34
4.2	Corruption Perceptions Index (CPI)	35
4.3	Valuuttakurssit	36
4.4	Arviointi maittain	37
4.4.1	Ruotsi	39
4.4.2	Venäjä	40
4.4.2.1	CEMAT	41
4.4.2.2	Talouden suhde riskeihin	43
4.4.3	Saksa	47
4.4.4	Yhdysvallat	49
4.4.5	Alankomaat	51
4.4.6	Iso-Britannia.....	52
4.4.7	Kiina	54
4.4.8	Norja.....	57
4.4.9	Belgia	59
4.4.10	Viro	61
5	Johtopäätökset	63

Lähdeluettelo

Kirjallisuus:

Aarnio, Aulis: Oikeudellisen ajattelun perusteista. Vammala 1971.

Aurejärvi, Erkki: Luotto- ja maksuvälineet. Helsinki 1986.

Bertrams, Roeland: Bank Guarantees in International Trade: The Law and Practice of Independent (First Demand) Guarantees and Standby Letters of Credit in Civil Law and Common Law Jurisdictions. 3. rev. ed. ed. The Hague: Kluwer Law International 2004.

Carlsson, Maria –Fogelholm, Christian –Herler, Casper – Krook, Åsa –Lindqvist, Asko –Merikalla-Teir, Heidi –Syrjänen, Jani –Tuominen, Sami –von Weissenberg, Ulla: Sopimusriskit. Helsinki 2014.

Galston, Nina M – Smit, Hans: International Sales: The United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. New York: Bender 1984.

Heliste, Piia – Kosonen, Riitta – Mattila, Marja: Suomalaisyrietykset Baltiassa tänään ja huomenna: Liiketoimintanormien ja –käytäntöjen kehityksestä. Helsinki 2007.

Helppi, Minna – Paloheimo, Annamarja: Ulkomaankaupan rahoitus: Riskit, maksuliikenne ja ratkaisut. Helsinki 2005.

Hemmo, Mika: Oikeudellisen riskienhallinnan perusteita. Helsinki 2005.

Hoppu, Esko: Kuljetuskauppa. Helsinki 1991.

Hoppu, Esko – Hoppu, Kari: Kauppa- ja varallisuusosoikeuden pääpiirteet. Juva 2008.

ICC: Yhdenmukaiset remburssisäännöt. Kansainvälisen kauppakamarin Suomen osasto. ICC julkaisu nro. 600). Helsinki 2007.

Juvonen, Marko – Korhonen, Heikki – Ojala, Veli Matti – Salonen, Tero – Vuori, Heli: Yrityksen riskienhallinta. Helsinki 2008.

Kauppa- ja teollisuusministeriö, elinkeino-osasto: Vientitakuulain uudistaminen : vientitakuulakityöryhmän mietintö. Helsinki 2000.

Kosonen, Riitta: Liiketoiminnan turvallisuus Venäjällä ja Kiinassa. Helsinki 2011.

Kurkela, Matti: Pankkitakaukset kansainvälisessä kaupassa: Tutkimus kansainvälisessä vaihdannassa esiintyvistä pankkitakauksista ja -takuista Suomen kansainvälisen yksityisoikeuden kannalta. Helsinki 1993.

Laitinen, Teija – Laitinen, Erkki K.: Yrityksen maksukyky. Arviointi ja ennakointi. Porvoo 2014.

- Lehtinen, Tuomas:* Kansainvälisen kaupan liikesopimus ja remburssi. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen Julkaisuja. Helsinki 2006.
- Levi, Maurice D.:* International Finance: The Markets and Financial Management of Multinational Business. New York 1990.
- Lindström, Jyrki:* Luotonvalvonta ja saatavien perintä. Helsinki 2014.
- Malaska, Pentti – Wright, Georg Henrik von:* Riittääkö energia - riittääkö järki? Helsinki 1989.
- Nykänen, Petri:* Vienti- ja tuontitoiminta Suomen ja Venäjän välisessä kaupassa. Saarjärvi 2001.
- Raivola, Petri – Kamppinen, Mikko:* Riskien moniulotteisuus. Maallikon näkökulma teknologian riskeihin. Turun yliopisto, Satakunnan Ympäristötutkimuskeskus. Pori 1991.
- Räty, Asko:* Incoterms 2000 : Suomi-Englanti = Finnish-English. ICC Publication; no 560. 2. painos Helsinki 2000.
- Saarnilehto, Ari:* Takauslaki: Laki, oikeuskäytäntö ja hallituksen esitys. Helsinki 2003.
- Santanen, Pentti – Laitinen, Erkki K. – Kekäle, Tauno:* Vakuutus ja riskit. Tasapuolista riskienhallintaa. Helsinki 2002.
- Selin, Erica:* Vientitoiminnan käsikirja. Helsinki 2004.
- Seristö, Hannu:* Kansainvälinen liiketoiminta. Helsinki 2002.
- Sisula-Tulokas, Lena:* Kuljetusoikeuden perusteet. Helsinki 2007.
- Sisula-Tulokas, Lena:* Ulkomaankauppoikeus. Helsinki 1998.
- Suomalais-venäläinen kauppakamari:* Venäjän liiketoiminnan perusopas. Helsinki 2007.
- Suominen, Arto:* Riskienhallinta. Helsinki 2003.
- Terterov, Marat:* Doing business with Russia. Lontoo 2003.
- Tikka, Marja – Haapaniemi, Ossi:* Rahoitusinstrumentit: kirjanpito, tilinpäätös ja verotus. Porvoo 1999.
- Tiusanen, Tauno – Talvitie, Kirsi:* The Baltic states in the 1990's: western companies in Estonia, Latvia and Lithuania. Lappeenranta 1998.
- Timonen, Pekka:* Johdatus lainopin metodiin ja lainopilliseen kirjoittamiseen. Helsinki 1998.

Sähköiset lähteet:

BBC: Estonia country profile. <http://www.bbc.com/news/world-europe-17220810> (6.5.2015).

Belgian Presidency of the Council of the European Union: Structure of the Belgian federal state. <http://www.eutrio.be/structure-de-letat-federal-belge> (15.4.2015).

Compagnie Française d'Assurance pour le Commerce Extérieur: COFACE Netherlands. <http://www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/Netherlands> (25.8.2014).

Euler Hermes: Country Risk Ratings, March 2015. <http://www.eulerhermes.com/mediacenter/Lists/mediacenter-documents/Country-Risk-Ratings-Q1-2015.pdf> (5.4.2015).

European Central Bank: Euro foreign exchange reference rates. <http://www.ecb.europa.eu/stats/exchange/eurofxref/html/eurofxref-graph-usd.en.html> (24.8.2014).

European Commission A: Vehicles in TTIP. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153012.4.9%20Vehicles.pdf (25.4.2015).

European Commission B: Countries and regions, Norway. <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/norway/> (5.4.2015).

European Commission C: Estonia and the euro. http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/countries/estonia_en.htm (5.4.2015).

Eurostat: Unemployment rates, 2013, ranked on the average of male and female. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/b/b1/Unemployment_rates%2C_2013%2C_ranked_on_the_average_of_male_and_female.png (25.4.2015).

Evira: Venäjän Federaation hallituksen asetus n:o 830. Epävirallinen käänös venäjätä/Ulkoasiainministeriö/20.8.2014. http://www.evira.fi/files/attachments/fi/elintarvikkeet/tuonti_ja_vienti/vienti/vientimaa_t/venaja/140820_muutokset_venajan_federaation_hallituksen_asetukseen_nro_778_fi.pdf (19.5.2015).

Finantsinspektion: Review of the Estonian Financial System. Tallinn 2013. <http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0CC8QFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.eestipank.ee%2Fen%2Fpublicati on%2Fvaria%2F2013%2Freview-estonian-financial-system-january-2013&ei=8tJQVaPIEsiqywOTgYGYDw&usg=AFQjCNEZn2jGNJqn3Zj-2iihZYM2nflxBg> (11.5.2015).

- Finnvera A:* Luottoriskitakuu – viejän riskivakuutus.
http://www.finnvera.fi/content/download/1266/22653/file/Luottoriskitakuu_1214.pdf
(19.5.2015).
- Finnvera B:* Poliittiset riskit. <http://www.finnvera.fi/Vienti-ja-kansainvaelistyminen/Vientitakuut/Tietoa-vientitakuutoiminnasta/Katettavat-riskit/Poliittiset-riskit> (19.5.2015).
- Finpro A:* Norjan maaraportti. 2010.
<http://www.finpro.fi/documents/10304/16284/Norjanmaaraportti15122011.pdf>
(5.4.2015).
- Finpro B:* Ruotsin maaraportti. 2010.
<http://www.finpro.fi/documents/10304/16101/Ruotsinmaaraportti15122011.pdf>
(7.3.2015).
- Finpro C:* Iso-Britannia maaraportti. 2010.
<http://www.finpro.fi/documents/10304/16101/IsoBritanniamaaraportti15122011.pdf>
(3.1.2015).
- Finpro D:* Belgian maaraportti. 2010.
<http://www.finpro.fi/documents/10304/16101/FinproBelgiumcountryreportNovember20103.pdf> (15.4.2015).
- Global Edge:* Netherlands: Trade Statistics.
<http://globaledge.msu.edu/countries/netherlands/tradestats> (25.8.2014).
- Helsingin Sanomat:* Belgia uhkaa jäädä taas ilman hallitusta.
<http://www.hs.fi/ulkomaat/a1403678424236> (5.4.2015).
- Institute of Management Development:* The World Competitiveness Scoreboard 2014.
http://www.imd.org/uupload/IMD.WebSite/wcc/WCYResults/1/scoreboard_2014.pdf
(23.8.2014).
- International Chamber of Commerce:* Rethinking Trade & Finance. 2014.
<http://www.iccwbo.org/Data/Documents/Banking/General-PDFs/ICC-Global-Trade-and-Finance-Survey-2014/> (19.5.2015).
- Kaitila, Ville – Kotilainen, Markku:* EU:n ja Yhdysvaltojen mahdollisen kaupp- ja investointikumppanuussopimuksen vaikutuksia suomalaiselle elinkeinoelämälle ja yhteiskunnalle. ETLA Raportit No 8. 2013. <http://pub.etla.fi/ETLA-Raportit-Reports-8.pdf> (24.8.2014).
- Kosonen, Riitta:* Liiketoiminnan turvallisuus Venäjällä ja Kiinassa. 2011.
<https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/11050/isbn9789526044477.pdf?sequence=1> (25.3.2014).
- Kurkela, Matti S.:* Yritystoiminnan riskeistä ja riskien hallintainstrumenteista. 2014.
<http://www.edilex.fi/artikkelit/14498.pdf> (6.1.2015).

Lehtonen, Yrjö – Mökkönen, Kimmo – Töyrylä, Hannu – Seulu, Marja-Riitta: Perintä ja luotonhallinta. Helsinki 2001.
[*Lindström, Tom*: Aliarvioivatko sijoittajat poliittisia riskejä? 2014.
\[*New York Arbitration Convention*: New York Convention Countries.
\\[*Norges Bank*: Financial Stability Report. Oslo 2013. \\\[*Nystén-Haarala*: Venäjän ja Pohjoismaiden sopimusoikeuden yleisten oppien joustavuus. Lakimies 7-8/2014. \\\\[*Official Journal of the European Union*: Communication from the Commission amending the Annex to the Communication from the Commission to the Member States on the application of Articles 107 and 108 of the Treaty on the Functioning of the European Union to short-term export-credit insurance. \\\\\[*Oikeusministeriö*: Venäjä-yhteistyö. 2013.
\\\\\\[*OP-Pohjola*: Ulkomaankaupan pankkipalvelut. 2011.
\\\\\\\[*Organisation for Economic Cooperation and Development*: Estonia: Review of the Financial System. 2011. \\\\\\\\[*Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication*: Business Intelligence. \\\\\\\\\[*Suomen Pankki A*: Valuuttakurssit, kuukauden keskiarvo.
\\\\\\\\\\[*Suomen Pankki B*: Valuuttakurssit – Norjan kruunu.\\\\\\\\\\]\\\\\\\\\\(http://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/valuuttakurssit/Pages/tilastot_valuuttakurssit_valuuttakurssit_long_fi.aspx \\\\\\\\\\(3.4.2014\\\\\\\\\\).</p>
</div>
<div data-bbox=\\\\\\\\\\)\\\\\\\\\]\\\\\\\\\(http://www.swift.com/products_services/by_type/business_intelligence/overview?lang=en \\\\\\\\\(4.4.2015\\\\\\\\\).</p>
</div>
<div data-bbox=\\\\\\\\\)\\\\\\\\]\\\\\\\\(http://www.oecd.org/finance/financial-markets/49497930.pdf \\\\\\\\(11.5.2015\\\\\\\\).</p>
</div>
<div data-bbox=\\\\\\\\)\\\\\\\]\\\\\\\(https://www.pohjola.fi/media/liitteet?cid=330826941&srcpl=4 \\\\\\\(26.4.2015\\\\\\\).</p>
</div>
<div data-bbox=\\\\\\\)\\\\\\]\\\\\\(http://oikeusministerio.fi/fi/index/toimintajataavoitteet/kansainvalisetjau-asiat/venajayhteisty.html \\\\\\(4.5.2015\\\\\\).</p>
</div>
<div data-bbox=\\\\\\)\\\\\]\\\\\(http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0006:0007:EN:PDF \\\\\(23.8.2014\\\\\).</p>
</div>
<div data-bbox=\\\\\)\\\\]\\\\(http://www.edilex.fi/lakimies/14525.pdf \\\\(26.4.2015\\\\).</p>
</div>
<div data-bbox=\\\\)\\\]\\\(http://static.norges-bank.no/pages/98610/financial_stability_rep_2013.pdf \\\(5.5.2015\\\).</p>
</div>
<div data-bbox=\\\)\\]\\(http://www.newyorkconvention.org/contracting-states/list-of-contracting-states \\(4.5.2015\\).</p>
</div>
<div data-bbox=\\)\]\(https://www.nordnet.fi/mux/web/analys/experterna/expert/kommentar.html?expert=LINDSTROM&id=5673 \(24.3.2014\).</p>
</div>
<div data-bbox=\)](http://helios.uta.fi:2095/teos/BAXBXXATCFHBG#kohta:PERINT((c4)((20)JA((20)LUOTONHALLINTA((20) (4.4.2015)).</p>
</div>
<div data-bbox=)

Suomen Tulli A: Ulkomaankaupan kuljetukset 2013.

http://www.tulli.fi/fi/tiedotteet/ulkomaankauppatilastot/tilastot/kuljetukset/kuljetukset13/liitteet/2014_M09.pdf (5.5.2015).

Suomen Tulli B: Tuonti ja vienti maittain suuruusjärjestyksessä.

http://www.tulli.fi/fi/suomen_tulli/ulkomaankauppatilastot/tilastoja/maatilastoja/liitteet_maatsuuruus/Maat_suuruus12_13.xls (25.3.2014).

Suomen Tulli C: Suomen ja Ruotsin välinen kauppa.

http://www.tulli.fi/fi/tiedotteet/ulkomaankauppatilastot/katsaukset/maat/ruotsi13/liitteet/2013_M10.pdf (7.3.2015).

Suomen Tulli D: Suomen ja Venäjän välinen kauppa.

<http://www.tulli.fi/fi/tiedotteet/ulkomaankauppatilastot/katsaukset/maat/venaja14/index.html?bc=1495> (9.8.2014).

Taloussanomat: Kiinan juan on vahvimmillaan 20 vuoteen.

<http://www.taloussanomat.fi/kansantalous/2014/01/14/kiinan-juan-on-vahvimmillaan-20-vuoteen/2014578/12> (4.4.2015).

The Economist: Norway, The rich cousin. <http://www.economist.com/news/special-report/21570842-oil-makes-norway-different-rest-region-only-up-point-rich> (6.5.2015).

The Heritage Foundation A: Index of Economic Freedom: Netherlands.

<http://www.heritage.org/index/country/netherlands> (25.8.2014).

The Heritage Foundation B: Index of Economic Freedom: Norway.

<http://www.heritage.org/index/country/norway> (6.5.2015).

The Telegraph: Currency crisis at Chinese banks 'could trigger global meltdown'.

<http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/banksandfinance/10612451/Currency-crisis-at-Chinese-banks-could-trigger-global-meltdown.html> (10.8.2014).

The World Bank: GDP China.

<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/countries/CN?display=graph> (10.8.2014).

Tilastokeskus: Työtapaturmat 2011. Helsinki 2013.

http://tilastokeskus.fi/til/ttap/2011/ttap_2011_2013-11-27_fi.pdf (11.3.2014).

Torkkeli, Katariina: Viro: Jäsenyys OECD:ssä niin maan kuin järjestönkin etu. 2010.

[http://www.edilex.fi/uutiset/24122?classIds\[\]=324&offset=1&perpage=20&phrase=viro&sort=relevance&searchKey=528954](http://www.edilex.fi/uutiset/24122?classIds[]=324&offset=1&perpage=20&phrase=viro&sort=relevance&searchKey=528954) (5.4.2015).

Trading Economics A: Germany GDP.

<http://www.tradingeconomics.com/germany/gdp> (23.8.2014).

Trading Economics B: United Kingdom Unemployment Rate.

<http://www.tradingeconomics.com/united-kingdom/unemployment-rate> (5.5.2015).

Trading Economics C: Norway: Balance of Trade.
<http://www.tradingeconomics.com/norway/balance-of-trade> (31.5.2015).

Transparency International A: Corruption Perceptions Index 2013.
<http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/> (25.3.2014).

Transparency International B: Bribe Payers Index 2011.
<http://www.transparency.org/bpi2011/results> (17.1.2015).

Ulkoasiainministeriö A: Maailman markkinat 2014. Helsinki 2014.
<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=133970&GUID={8ACC8B08-2CF2-4C97-8883-C23C87E4AD36}> (18.1.2015).

Ulkoasiainministeriö B: Suomen suurlähetystö, Haag.
<http://www.finlande.nl/Public/default.aspx?nodeid=41528&culture=fi-FI&contentlan=1&displayall=1> (25.8.2014).

Ulkoasiainministeriö C: Maatiedosto Iso-Britannia.
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=17991&contentlan=1&culture=fi-FI> (3.1.2015).

UNCITRAL: United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods.
http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status_chronological.html (7.12.2013).

United States Census Bureau: US Trade in Goods and Services – Balance of Payments.
<http://www.census.gov/foreign-trade/statistics/historical/gands.txt> (23.8.2014).

Van Bergen, Jason: 6 Factors That Influence Exchange Rates.
<http://www.investopedia.com/articles/basics/04/050704.asp> (4.5.2015).

Vuola, Aaron – Kangas, Selina – Sormunen, Ari – Vilhunen, Leila (toim.): Suomalaisyrittäjien kohtaamat kaupanesteet 2009 ja keinot niiden poistamiseksi. Ulkoasiainministeriö. Helsinki 2009. <http://formin-origin.finland.fi/public/download.aspx?ID=44835&GUID={7CB9D974-BB33-42A4-9840-99265E6FC616}> (17.1.2015).

World Economic Forum: The Global Competitiveness Index 2013-2014.
http://www3.weforum.org/docs/GCR2013-14/GCR_Rankings_2013-14.pdf
 (23.8.2014).

World Trade Organization: Trade profiles, China.
<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=CN> (10.8.2014).

Lyhenneluettelo

CISG	=	United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods eli Kansainvälinen kauppalaki (796/1988)
KL	=	Kauppalaki (355/27.3.1987)
TakL	=	Laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta (361/19.3.1999)
VtakuuL	=	Laki valtion vientitakuista (422/23.5.2001)

1 Johdanto

1.1. Aihe

Markkinoiden muuttuminen alati globaalimmiksi on johtanut siihen, että entistä enemmän yrityksen päivittäinen liiketoiminnan harjoittaminen suuntautuu ulkomaille. Kansainvälisen kaupan arkipäiväistyminen ja laajentuminen koskemaan myös uusia ja tuntemattomampia alueita ja valtioita on tuonut mukanaan valtavan määrän riskitekijöitä. Tähän lisättynä vielä pyrkimys jatkuvaan talouskasvuun, koskien erityisesti taloudellisesti ja poliittisesti epävakaita maita, on liiketoiminnan harjoittaminen muuttunut entistä persoonattomaksi, eli yhä harvemmin myyjä tuntee asiakkaansa henkilökohtaisesti. Tällaisen epävarman ympäristön myötä riskien hallitsemisesta on tullut yhä tarpeellisempaa onnistuneelle taloudelliselle toiminnalle. Kun yritys aloittaa harjoittamaan vientiä eri puolille maailmaa tai etabloituu vieraisiin oloihin, riskit kasvavat ja niiden luonne muuttuu merkittävästi. Näin ollen vallitsevia ja tulevia uhkia joudutaan analysoimaan entistä huolellisemmin.

Kun velallinen sitoutuu maksamaan velkansa velkojalle, saa velkoja vain velallisen lupauksen maksusta. Tämä ei useinkaan ole velkojana olevalle yritykselle tarpeeksi. Pelkästään velallisen kanssa sopimuksen tehnyt voi kääntyä maksuvaateineen vain tämän puoleen. Ennen velkasuhteen alkamista, luotonantaja voi kerätä velallisesta tietoa tämän itsensä lisäksi muun muassa rahoituslaitoksilta ja luottotietorekisteristä. Huolellinenkaan selvitystyö ei takaa riskitöntä luottoa, sillä olosuhteet voivat muuttua äkillisestäikin. Velkoja haluaakin saada paremman suojan saatavilleen, mikä voidaan pyrkiä saavuttamaan vaatimalla asiakasta toimittamaan erillinen vakuus kolmannelta osapuolelta. Tällaiset vakuudet helpottavat velkojan asemaa velkaa perittäessä, sillä sen ei tarvitse tyytyä vaatimaan velallista maksamaan vaan kykenee kohdistamaan perimistoimet muuhun kuin itse velalliseen.

Tutkielmassa esitellään keinoja, joilla myyjä pystyy jo sopimusta laadittaessa mahdollisimman tehokkaasti turvaamaan syntyneet saatavat. Lähtökohtaisesti luotolla myyvä yritys ottaa aina tietoisesti riskin myydessään tuotteitaan, joten täysin aukottomasti tähän riskiin ei kyetä varautumaan. Tehokkaimmat keinot riskin minimointiin lisäksi aiheuttavat kustannuksia, yleensä joko suoraan sopimuksen laadinnassa tai välillisesti luottokaupan monimutkaistumisen kautta syntyneenä työn lisääntymisenä. Yritys joutuukin tämän takia usein tasapainottelemaan edullisemmän ja riskillisemmän, sekä kalliimman ja riskittömämmän maksutavan kanssa. Tähän valintaan vaikuttavat monet tekijät, joita tutkielmassa on tarkoitus avata.

Riski ei itsessään tarkoita mitään konkreettista, vaan se ilmaisee jonkin asteisen todennäköisyyden tulevaisuudessa potentiaalisesti tapahtuvalle ilmiölle. Luottotappion realisoivia riskejä taasen on monenlaisia, samoin niiden realisointiin varautuvia maksutapoja. Tähän lisättynä vielä monenlaiset kohdemaat, ja niiden sisällä erilaiset yritykset ja toimialat, niin huomataan, että myyjä ei voi riskienhallinnassaan noudattaa samaa kaavaa kaikissa kauppasuhteissaan. Yhden asiakkaan kanssa toimiva tapa ei automaattisesti ole toimiva toisen, vastaavallakin alalla operoivan, yrityksen kanssa. Tästä johtuen ei ole mahdollista puhtaasti kategorisoida yrityksiä ja ilmaista kullekin toimiva riskienhallinnan malli, mutta vallitsevissa olosuhteissa on mahdollista arvioida eri profiilisten yritysten riskisyyksiä ja näiden riskien minimoivia toimintaperiaatteita. Tutkielmassa perehdytään Suomen kymmenen yleisimmän vientimaan riskisyyksiin, pyrkimyksenä löytää kullekin maalle riskin minimoinnin ja kustannustehokkuuden kannalta optimaalisin maksujärjestely.

1.2. Metodi

Tutkielman metodologia on niin sanotusti kaksitieteistä. Tällä tarkoitetaan sitä, että oikeustieteellisen tutkimuksen erityispiirteet sovitetaan yhteen jonkun toisen tieteenalan yleisen metodologian kanssa.¹ Tutkielmaa voisi täten parhaiten luonnehtia oikeustaloustieteelliseksi. Lait, jotka aihetta sivuavat ovat dispositiivisia, joten niitä koskevista tilanteista voidaan sopia osapuolten haluamalla tavalla. Näin ollen työ ei ole klassinen

¹ Timonen (1998) s. 1.

² Timonen (1998) s. 12–15.

oikeusdogmaattinen eli normikeskeinen lainopillinen tutkimus, jossa pyritään systematisoimaan ja tulkitsemaan voimassa olevaa lakia. Sen tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus ja tarkoituksena on oikeussäännösten sisällön selvittäminen esittämällä kannanottoja siitä, miten säännöksiä olisi sovellettava erilaisissa tyyppitilanteissa.² Sen sijaan tutkimus on enemmän lainopin ongelmakeskeistä tutkimista, jonka tehtävänä on muodostaa kokonaiskuva oikeudellisesta sääntelystä kyseessä olevan ongelman näkökulmasta.³

Nykyaikaisten, järjestäytyneiden valtioiden käyttäytymistä ohjaavat erilaiset oikeussäännöt, joiden muodostama kokonaisuutta kutsutaan oikeusjärjestykseksi. Tätä järjestelmää ja sen osia voidaan tutkia monista eri kulmista. Oikeusjärjestykseen kohdistuva tutkimus voidaan jaotella kahteen pääryhmään sen perusteella tapahtuuko tarkastelu järjestyksen sisältä käsin vai ulkopuolisesti.⁴ Ulkopuolinen tarkkailu pyrkii löytämään säännönmukaisuuksia tutkittavasta aiheesta, ja vastaamaan kysymykseen, miten tietty käyttäytymismalli (oikeussääntö) tulisi hahmottaa saavuttaakseen halutun tavoitteen. Oikeustaloustieteessä tutkimuksen kohteena on oikeus taloudellisena ilmiönä. Toisin sanoen oikeutta ei tutkita sen sisällä olevien toimijoiden näkökulmasta, vaan oikeusjärjestyksen tarjoaman viitekehyksen vaikutuksesta taloudellisiin toimiin. Se käyttää taloustieteen menetelmiä, kuten todellisuuden mallintamista numeeristen mallien ja muuttujien avulla, selventääkseen valitun oikeussäännön oikeudellisia ja taloudellisia seurauksia. Tutkimuksessa pyritään selvittämään kullekin asiakasprofiilille tehokkain luottoriskiä minimoiva maksutapa, joten painopiste on hyvin pitkälti taloustieteellisessä näkökulmassa.

1.3. Tavoite

Tutkielman tavoitteena on avata lukijalleen kansainvälistä kauppaa harjoittavan myyjäyriyksen keinot varautua kaupankäynnistä aiheutuviin, kaupan toisen osapuolen maksukyvyistä johtuviin, taloudellisiin tappioihin. Työssä keskitytään suomalaisen yri-

² Timonen (1998) s. 12–15.

³ Aarnio (1971) s. 89–90.

⁴ Aarnio (1971) s. 2.

tyksen vientikauppaan, ja siinä selvitetään keskeiset käsitteet ja toimintatavat, jotka tuovat myyjälle turvaa ja varmuutta asiakkaan kykenevyydestä suorittaa kaupankäynnistä vaadittava korvaus. Työssä avataan perusteiltaan näitä toimintatapoja, muttei paneuduta yksityiskohtaisesti niiden käytännön toteuttamiseen. Tutkielman loppupuolella analysoidaan Suomen yleisimpien vientikohteiden taloudellisia ja poliittisia tilanteita, ja sovitetaan tämän tiedon pohjalle optimaalisin maksujärjestely, jolla myyjä pystyy parhaiten varautumaan kyseisessä maassa operoivan asiakasyrityksen maksukyvyyn heikkenemiseen. Lukijalla tulisi olla tutkielman luettuaan kattava käsitys siitä, miten kansainvälistä vientikauppaa harjoittava yritys kykenee varautumaan ostajan maksukyvyyn heikkenemiseen ja turvaamaan kaupasta syntyvät saatavansa.

1.4. Rajaus

Työssä käsitellään kauppatapahtumaa ja siihen valmistautumista myyjän kannalta, eikä siis oteta huomioon sitä, miten ostaja voi varmistua omasta maksukyvyvystään. Tässä tutkielmassa ei myöskään tuoda esille niitä toimia, joihin myyjällä on mahdollisuus ryhtyä, mikäli maksukyvyttömyys ostajan puolelta realisoituu. Tutkielmassa keskitytään siihen, miten ja millä keinoilla riski maksukyvyttömyydestä on mahdollista minimoida jo ennen kaupantekohetkeä. Kaupan kohde on tässä tutkielmassa rajattu koskemaan vain irtainta omaisuutta, toisin sanoen aiheen ulkopuolelle jäävät muun muassa palveluiden kauppa. Aihetta käsitellään business-to-business -kauppana, eikä siis huomioida suoraan kuluttajalle kohdistuvaa kuluttajakauppaa. Kuljetukseen liittyvistä riskeistä keskitytään niihin, jotka ovat kauppasopimusta tehtäessä otettava huomioon, ja joilla on vaikutusta maksun saamiseen liittyviin riskeihin. Käsittelyssä eivät ole keinot, joilla turvata varsinainen logistinen kuljetus myyjältä ostajalle.

1.5. Rakenne

Jotta tutkimuksen pää- ja alaongelmat voidaan selvittää, täytyy tutkimuksessa ensin tarkastella yrityksen riskejä sekä niiden kokonaisvaltaista hallintaa. Nämä kuuluvat

tutkimuksen taustaongelmiin. Tarkoituksena on tutkia nimenomaisesti yrityksen keino- ja varautua ja minimoida luottoriskiä, mutta saavuttaakseen tämän, tulee tutkimuksessa käsitellä luottoriskiä yleensä. Teoriaosuudessa on nähty tarpeelliseksi selventää sekä käsitteellisesti että käytännössä, mitä luottoriski ja siihen varautuminen tarkoittavat. Lisäksi esitellään ne lähteet, jotka aikaansaavat luottoriskin.

Tutkielman jälkimmäisellä puoliskolla keskitytään suomalaisten yritysten yleisimpiin vientikohteisiin, ja analysoidaan niitä maiden ominaisuuksia, joilla on vaikutusta paikallisten yritysten maksukykyyn. Vientikohteiden riskisyyksiin perehdyttyä, yhdistetään tutkielman osatekijät, pyrkimyksenä löytää kulloiseenkin maahan kokonaisvaltaisesti mahdollisimman hyvä maksujärjestely myyjän kannalta.

2 Sovellettava lainsäädäntö kansainvälisessä vientikaupassa

2.1 Kansainvälinen kauppalaki

Suomessa on voimassa kansainvälinen kauppalaki (796/1988) eli United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (myöh. CISG), jota kutsutaan myös Wienin konventioksi tai YK:n kauppalaiksi. Kansainvälistä kauppalakia sovelletaan silloin, kun kaupan osapuolten liikepaikat ovat eri valtioissa ja molemmat näistä valtioista ovat liittyneet CISG-sopimukseen, tai kun kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen mukaan sovelletaan sopimusvaltion lainsäädäntöä.⁵

Tällä hetkellä 80 maata on liittynyt CISG-sopimukseen. EU-maista ulkopuolella ovat Iso-Britannia, Irlanti, Portugali ja Malta. Myöskään Intia ei ole liittynyt siihen.⁶ Sopimusosapuolet voivat vapaasti valita kauppaan sovellettavaksi myyjän, ostajan tai jonkin kolmannen maan lain. Sekä kansallinen että kansainvälinen kauppalaki ovat tahdonvaltaisia, eli kauppakumppanit voivat vapaasti sopia kauppansa ehdoista näistä laeista poikkeavasti. Samoin laeista voidaan poiketa yleisten sopimusehtojen tai vakiintuneen kauppataivan nojalla.⁷ Tutkimuksen kohteena olevista maista, CISG:n ovat allekirjoittaneet Ruotsi, Venäjä, Saksa, Yhdysvallat, Alankomaat, Kiina, Norja, Belgia ja Viro.

2.2 Kauppalaki

CISG koostuu kahdesta pääosiesta, sopimuksen solmimiseen liittyvistä määräyksistä (osa II) ja kauppaa koskevista materiaalisista määräyksistä (osa III). Ratifioidessaan yleissopimuksen vuonna 1987 Pohjoismaat antoivat niin sanotun selityksen CISG:n osan II suhteen.⁸ Tämän mukaan Pohjoismaat eivät sitoutuneet noudattamaan konvention määräyksiä sopimuksen tekemisestä, eli eivät sitoutuneet osaan II. Sitä vastoin maat sitoutuivat tavaroiden kauppaa koskeviin yleissopimuksen määräyksiin osassa

⁵ Sisula-Tulokas (1998) s. 58.

⁶ UNCITRAL.

⁷ Sisula-Tulokas (1998) s. 103.

⁸ CISG artikla 92.

III. Yhteisen selityksen mukaan sopimuksen solmimisen osalta Pohjoismaat soveltavat CISG:n asemesta kansallisia säännöksiä edellyttäen tietenkin, että riidan ratkaisemiseen sovelletaan Suomen, Ruotsin, Tanskan tai Norjan lakia. Näin ollen suomalaisen yrityksen myydessä Ruotsiin, Tanskaan tai Norjaan, kauppaan sovelletaan ensisijaisesti Suomen kauppalakia (355/1987 myöh. KL).

KL 1 § määrittelee lain soveltamisalan koskemaan irtaimen omaisuuden kauppa. Laki ei kuitenkaan anna varsinaisia työkaluja varautua luottoriskiin, mutta KL 61 § oikeuttaa myyjän keskeyttämään kaupan, mikäli ostajan toiminta antaa tähän viitteitä:

”Jos sopijapuolen toiminta tai hänen taloudelliset olonsa osoittautuvat kaupan jälkeen sellaisiksi, että on painavia syitä olettaa hänen sopimusvelvoitteidensa jäävän olennaisilta osin täyttämättä, vastapuoli saa omalta osaltaan keskeyttää sopimuksen täyttämisen ja pidättyä suorituksestaan.”

KL:a sovelletaan siis Suomen sisäisessä yritysten välisessä irtaimen tavaran kaupassa. Tätä lakia voidaan soveltaa myös Pohjoismaisten sopimuspuolten väliseen kaupankäyntiin. Tällöin kysymys lain valinnasta kahden pohjoismaisen lain välillä ratkeaa kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen mukaan siten, että yleensä sovelletaan myyjän maan lakia.⁹ Ainoa CISG:n allekirjoittamatta jättänyt tämän tutkimuksen vientikohde on Iso-Britannia. Halutessaan kaupan osapuolet voivat sopia, että maailmalla tunnettua ja neutraalina pidettyä CISG:ä sovelletaan heidän väliseensä sopimukseen, vaikkei CISG omien soveltamisalasäännöstensä mukaan tulisi sovellettavaksi. Keskinäisellä sopimuksella sovellettavaksi voi tulla myös muutkin säännökset, mutta edellä mainittujen kansainvälisten yksityisoikeuden sääntöjen nojalla, jos erillistä mainintaa ei sopimuksessa ole, sovelletaan Iso-Britanniaan suuntautuvaan vientiin KL:a.

2.3 Valtion vientitakuut

Laissa valtion vientitakuista (422/2001 myöh. VtakuuL) säädetään valtion vientitakuutoimintaan sovellettavista ehdoista ja periaatteista. Vientitakuutoiminnan tarkoituksena on vahvistaa Suomen taloudellista kehitystä edistämällä vientiä ja yritysten kansainvälistymistä. VtakuuL 4 §:ssä määritellään vientitakuulla katettavista riskeistä seuraavaa:

⁹ Sisula-Tulokas (1998) s. 59.

”Vientitakuu voidaan myöntää korvaamaan viennistä syntyvä tappio, joka johtuu siitä, että:

- 1) sellainen sopimusosapuoli, sitoumuksen antaja tai edunsaaja, joka ei ole takuunottaja, rikkoo tai jättää noudattamatta sopimuksen tai sitoumuksen ehtoja tai tulee maksukyvyttömäksi;
- 2) sopimusosapuolista, sitoumuksen antajasta ja edunsaajasta riippumaton poikkeuksellinen seikka, kuten säädös, viranomaisen päätös tai toimenpide taikka ylivoimainen este, estää sopimusosapuolta tai sitoumuksen antajaa täyttämästä sopimuksen tai sitoumuksen mukaisia velvoitteitaan.”

Valtion takuu ulkomaankauppaa harjoittavalle yritykselle ei kuitenkaan ole automaattinen vaan sitä on haettava erikseen Finnvera Oyj:ltä, jonka valtio kokonaisuudessaan omistaa.¹⁰ Takuu voidaan myöntää joko yksittäiselle kaupalle tai toimitukselle tai toistaiseksi voimassa olevana.¹¹ Takuun myöntämiseen vaikuttavat VtakuuL 7 §:n mukaan vientitakuuta koskevat Suomea sitovat kansainväliset säännökset ja määräykset, kansainväliset kilpailutekijät, taattavan hankkeen ympäristövaikutukset ja muut vaikutukset osana hankkeen kokonaisarviointia sekä taattavaan hankkeeseen liittyvät elinkeinopoliittiset näkökohdat.

Tämän tutkielman aiheen kannalta relevanteimmat vientitakuumuodot ovat luottoriski- ja remburssitakuu. Luottoriskitakuulla kansainvälistä kauppaa harjoittava kotimainen yritys pystyy vakuuttamaan vientikauppansa luottotappioiden varalta. Takuun kohteena voivat olla sekä myyntisaatavaan liittyvät taloudelliset riskit että tuotteen valmistuksen aikana tapahtuvan kaupan keskeytymisen aiheuttamat kustannukset. Luottoriskitakuu myönnetään pääsääntöisesti suomalaiselle vientiyritykselle, jonka tuotteet ovat kotimaisia ja maksuehdot kansainvälisen käytännön mukaiset. Takuupäätökseen vaikuttavat ostajan ja tämän maan luottokelpoisuus. Finnvera Oyj luokittelee maat niiden luottokelpoisuuden mukaan, jonka perusteella määritellään kunkin takuun ehdot.¹² Luottoriskitakuulla kaupallisten riskien takuukate on enintään 95 prosenttia ja poliittisten riskien yleensä 100 prosenttia.¹³

¹⁰ Helppi – Paloheimo (2005) s. 77.

¹¹ Kauppa- ja teollisuusministeriö, elinkeino-osasto (2000) s. 19.

¹² Kauppa- ja teollisuusministeriö, elinkeino-osasto (2000) s. 18–19.

¹³ Finnvera A.

Remburssitakuu ei suoranaisesti ole viejän itsensä keino varautua luottoriskiin, mutta sillä se pystyy välillisesti turvaamaan saataviaan. Remburssitakuulla viejän pankki pystyy varautumaan ostajan ja tämän pankin kaupallisiin ja poliittisiin riskeihin.¹⁴ Poliittisella riskillä tarkoitetaan halua kunnioittaa ja hoitaa sitoumuksiaan. Taloudellisella riskillä tarkoitetaan kykyä hoitaa sitoumuksiaan ja hankkia ulkopuolista velkaa.¹⁵ Riskit toteutuvat silloin, jos myyjän pankki ei, kaupallisista tai poliittisista syistä johtuen, saa suoritusta ostajan pankilta. Rembursseja käsitellään jäljempänä luvussa 3.5.3.

2.4 Lex mercatoria

Kansainvälisen kaupan käytännöistä on koottu niin sanottu kirjoittamaton säännöstö, *lex mercatoria*. Termillä tarkoitetaan kansainvälisiin kauppasuhteisiin liittyviä käytäntöjä, kauppatapoja ja oikeusperiaatteita, joihin saatetaan viitata myös vakiosopimuksissa ja muissa sopimusehdoissa.¹⁶ *Lex mercatoria* ei muodosta kattavaa ja yhtenäistä oikeusjärjestelmää¹⁷, vaan kauppatapojen noudattaminen riippuu aina kustakin kauppasuhteesta, kauppasuhteen alalla vallitsevasta tavasta ja alueella vallitsevasta käsityksestä kauppatapan sisällöstä ja merkityksestä¹⁸. *Lex mercatoria* -käsitettä on kuitenkin kritisoitu, ja on esitetty, että termi tulisi määritellä synonyymiksi kauppatavalle.¹⁹ Yleisesti hyväksytyjä ja *lex mercatoria*an sisältyviä käsitteitä ovat muun muassa sopimusten sitovuus ja sopimusvelvoitteiden lojaali noudattaminen, sopimusosapuolten tarkoituksen huomioon ottaminen sopimuksen tulkinnassa sekä mahdollisuus ottaa muuttuneet olosuhteet huomioon.²⁰

2.5 Kansainvälinen vientikauppa

Vaikka kansainvälinen kauppa on monella tavoin monimutkaisempaa kuin kansallinen kauppa, perusmalli osapuolten oikeuksista ja velvollisuuksista pysyy suurin piirtein

¹⁴ Kauppa- ja teollisuusministeriö, elinkeino-osasto (2000) s. 20.

¹⁵ OP-Pohjola (2011) s. 4.

¹⁶ Lehtinen (2006) s. 164.

¹⁷ Sisula-Tulokas (1998) s. 39.

¹⁸ Lehtinen (2006) s. 165.

¹⁹ Lehtinen (2006) s. 165–171.

²⁰ Sisula-Tulokas (1998) s. 40.

samana. Sekä CISG että KL sääntelevät osapuolten välisen tehtävänjaon ja vastuun varsin samalla tapaa. Yksinkertaistettuna myyjän päävelvollisuutena on oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa, sovitulla tavoin luovuttaa sopimuksenmukainen tavara ja sen dokumentit ostajalle.²¹ Ostajan puolestaan tulee sovituin tavoin hoitaa velvoitteensa, maksaa tavara ja ottaa se vastaan.²² Pääsäännön mukaan maksu tulee tapahtua siellä, missä myyjällä on liikepaikkansa. Maksun sisältäessä luotto-ominaisuuden CISG ei ole relevantti oikeuslähde kaupankäynnin rahoituksen tutkimiseen, sillä se menee CISG:n toimivallan ulkopuolelle.²³

2.6 Vientimuodot

Irtaimen tuotteen myyjällä on kolme vaihtoehtoista viennin muotoa: *epäsuora vienti*, *suora vienti* ja *oma vienti*. *Epäsuorassa viennissä* käytetään kotimaassa sijaitsevaa välikättä, joka vastaa vientitoiminnoista, kuten logistiikasta, sekä huolehtii muun muassa vientidokumenttien valmistelun. *Suorassa viennissä* valmistaja huolehtii itse vientitoiminnoista kohdemarkkinoille, mutta käyttää usein hyväkseen paikallisen agentin tai tukkurin toimintoja. Agenttisopimuksessa omistusoikeus säilyy tuotteen valmistajalla, ja agentti toimii vain kauppakohteen välittäjänä. Tukkurisopimuksessa tuotteen omistusoikeus ja samalla kaupan riski siirtyy tukkurille. *Omassa viennissä* valmistaja ottaa hoitaakseen kaikki vientitoiminnot.²⁴

2.7 Kuljetus

Tavaroiden kuljetus muodostaa yleisesti välttämättömän osan kaupan kohteena olevien tavaroiden siirtämisestä myyjältä ostajalle. Kauppa ja kuljetussopimus ovat kuitenkin oikeudellisesti toisistaan erottuvia oikeustoimia. Kaupassa tavaroiden omistus siirtyy rahavastiketta vastaan myyjältä ostajalle. Kuljetussopimus on luonteeltaan työurakka, jossa kuljettaja ottaa tehtäväkseen kuljettaa kaupankohteen lähetyspaikasta määräpaikkaan. Eroavuuksistaan huolimatta kauppa ja kuljetussopimus kytkeytyvät kansainväli-

²¹ Galston – Smit (1984) s. 6-7 ja CISG artikla 30.

²² Galston – Smit (1984) s. 7-1 ja CISG artikla 53.

²³ Galston – Smit (1984) s. 7-2.

²⁴ Seristö (2002) s. 104–105.

sessä kaupassa tiiviisti toisiinsa, sillä vähintään kaupan toinen osapuoli on myös kuljetussopimuksen osapuolena. Kansainvälisessä kaupassa on tavanomaista, että kauppahinnan suorittaminen tapahtuu niitä asiakirjoja vastaan, jotka tavarankuljettaja antaa ostajalle kuljetettavaksi ottamastaan tavarasta.²⁵ Kaupan osapuolet käyttävät siis oikeuksiensa ja velvollisuuksiensa täyttämässä hyväkseen kuljetussopimuksen nojalla syntyviä asiakirjoja.

2.7.1 Kuljetusmuodot

Varsinaiseen logistisen kuljetuksen valintaan vaikuttavat yritykseen, lähetykseen ja kuljetusmuotoon liittyvät ominaisuudet. Yritykseen liittyviä valintaperusteita ovat muun muassa toimiala, kuljetustarpeen säännöllisyys, toimitustiheys ja lähettäjän maantieteellinen sijainti. Lähetykseen liittyviä ominaisuuksia ovat kuljetusetäisyys, lastin koko ja arvo. Kuljetusmuotojen välillä on yleensä eroja kuljetuskapasiteetin saatavuudessa, hinnassa, luotettavuudessa ja nopeudessa. Käytännössä vaihtoehdot kuljetusmuodolle ovat meri-, tie-, rautatie- ja ilmakuljetus. Jokaisella näistä on etunsa ja heikkoutensa, joten kuljetusmuodon valinta on tehtävä tapauskohtaisesti.

Kuljetusmuodot eivät aina kilpaile keskenään, vaan ne muodostavat niin sanottuja kuljetusketjuja toisiaan täydentäen. Tiekuljetus on lähes aina yksi osa kuljetusketjua, vaikka runkokuljetus suoritettaisiinkin rautateitse, meritse tai lentäen. Tiekuljetusten etuina ovat nopeus, joustavuus, edullisuus ja soveltuvuus myös pienille kuljetuserille.²⁶ Rautatiekuljetuksia käytetään eniten silloin, kun kuljetusmatkat ovat pitkiä, tavaramäärät suuria ja kuljetustarve säännöllistä. Rautateiden kuljetusverkko ei ole läheskään yhtä kattava kuin tieverkko, mutta on yleensä käytettävissä tärkeimmässä kuljetuskohteissa. Merikuljetusten asema maailmanlaajuisessa kaupassa on merkittävä, koska kansainvälisessä meriliikenteessä vallitsee vapaa kilpailu.²⁷ Tämän ja maantieteellisen sijainnin vuoksi myös Suomen ulkomaankuljetukset perustuvat merkittävältä osalta merikuljetuksiin.²⁸ Lentokuljetus tarjoaa nopean ja luotettavan kuljetuksen kaikkialle

²⁵ Hoppu (1991) s. 15–16.

²⁶ Sisula-Tulokas (2007) s. 10.

²⁷ Sisula-Tulokas (2007) s. 8.

²⁸ Suomen Tulli A s. 1.

maailmaan. Suuren osan kuljetuksista muodostavat kiireelliset ja arvokkaat tuotteet. Käytettävissä oleva rahtitila sekä kantavuus ovat melko rajallisia ja kuljetusyksiköiden yhteensopivuus muiden kuljetusmuotojen kanssa on rajoitettua, joten vain harvoin lentokuljetus on yrityksen ainoa käytössä oleva kuljetusmuoto.

2.7.2 Vientilausekkeet

Kansainvälisessä kaupassa sopimusosapuolet eivät useinkaan tunne kauppakumppanin maan soveltamia kauppatapoja, mikä saattaa johtaa väärinkäsityksiin ja käräjöintiin.²⁹ Tämä on omiaan lisäämään kaupasta aiheutuvaa taloudellista riskiä. Osapuolet voivat ottaa kauppaan yksityiskohtaiset ehdot kaupan kohteena olevan tavaran toimittamisesta. He voivat sopia siitä, kumpi tekee kuljetussopimuksen ja minkälaisin ehdoin tämä on tehtävä. Kansainvälisessä tavaravaihdannassa tällaiset kuljetussopimuksen tekemistä koskevat yksityiskohtaiset ehdot ovat kuitenkin harvinaisia ja kauppa tehdään yleensä kuljetusta koskevien ehtojen osalta vakiintuneita toimituslausekkeitä käyttäen.³⁰ Kansainvälinen kauppakamari julkaisi vuonna 1936 ensimmäisen kansainvälisen säännöskokoelman (Incoterms 1936) toimituslausekkeiden kansainväliseksi tulkitsemiseksi. Sittemmin sitä on uudistettu ja täydennetty noin kymmenen vuoden välein, jotta se pysyisi kansainvälisen kaupan tapojen mukaisena. Incoterms-lausekkeet ymmärretään virheellisesti usein enemmän kuljetus- kuin kauppasopimuksen osaksi. Todellisuudessa Incoterms käsittelee myyjän ja ostajan välistä, kauppasopimuksen mukaista, suhdetta, ja sen käyttöala rajoittuu kauppasopimuksen mukaisiin velvollisuuksiin ja oikeuksiin tavaroiden toimittamisessa.³¹

Osapuolten päättäessä käytettävän jotakin kuljetuslauseketta on tällä väistämättömiä vaikutuksia muihin sopimukseen. Esimerkiksi CIF-lausekkeeseen³² päätyneet myyjä ei voi tehdä kuljetussopimusta muutoin kuin merikuljetuksena, koska lausekkeen mukaan tämän on esitettävä jokin merikuljetusasiakirja ostajalle.³³ Remburssikaupassa edelly-

²⁹ Rätty (2000) s. 6.

³⁰ Hoppu (1991) s. 17.

³¹ Carlsson – Fogelholm – Herler – Krook – Lindqvist – Merikalla-Teir – Syrjänen – Tuominen – von Weissenberg (2014) s. 56–57.

³² Cost, Insurance and Freight (Kulut, vakuutus ja rahti maksettuna nimettyyn määräsätamaan).

³³ Rätty (2000) s. 62.

tetty asiakirja riippuu siitä, mitä kuljetusmuotoa aiotaan käyttää. Incoterms käsittelee sekä kaupan osapuolien velvollisuuksia, kuten myyjän velvollisuutta luovuttaa tavara kuljetettavaksi että osapuolten välisen riskin jakautumista kauppatahtumissa.³⁴ Lausekkeita on kaikkiaan 13 erilaista, mutta niitä ei tässä työssä sen enempää avata. On kuitenkin syytä huomioda kauppasopimusta tehdessä, että väärinymmärrysten välttämiseksi Incoterms-lausekkeita tulisi käyttää, etenkin kansainvälisessä kaupassa. Eri lausekkeilla vaaranvastuu tuotteesta siirtyy eri aikaan ostajalle, ja on syytä perehtyä niihin toimituksesta syntyvän riskin minimoimiseksi.

2.8 Maksuehdot

Maksuehto määrää sen, milloin kauppahinta tavaran toimittamiseen nähden maksetaan. Kansainvälisen kaupan liikesopimuksissa on olemassa erityyppisiä maksuehtoja, joita käytetään osapuolten tarpeiden mukaan. Luottokaupassa ostaja saa tavaran haltuunsa ennen sen maksamista, käteiskaupassa tavaran luovutus ja maksu tapahtuvat mahdollisimman samanaikaisesti ja etumaksukaupassa ostaja maksaa kauppahinnan osaksi tai kokonaan etukäteen.³⁵ Maksuehdolla voidaan rajata ja jakaa maksuun sisältyvää riskiä. Maksuehtojen toimintamalliin kuuluu useasti pääsopimuskumppanien lisäksi jokin kolmas taho, joka yleensä toimii suorituksen välittäjänä. Kansainvälisen kaupan maksut suoritetaan useimmiten pankkien välityksellä, joiden maksujärjestelmät ovat kehittyneet luotettaviksi ja turvallisiksi. Periaatteessa kauppahinta voidaan sopia maksettavaksi millä tahansa omaisuudella, mutta pääsääntöisesti myyjä haluaa maksusuorituksen rahana sen likvidiyden ja yhteismitallisuuden takia.³⁶

Luotolla myytäessä maksuehto on yksi keino säädellä asiakkaan luototuksen määrää. Mikäli maksuajaksi on määritelty esimerkiksi seitsemän päivän netto, on maksu käytännössä suoritettava välittömästi laskun saadessaan. Näin ollen asiakkaalle ei välttämättä ehditä myydä lisää tavaraa ennen kuin edelliset ovat maksettu, joten myyjällä pysyy kontrolli siitä, milloin ja millä ehdoilla lisää tavaraa toimitetaan.³⁷ Asiakkaan

³⁴ Rätty (2000) s. 6.

³⁵ Sisula-Tulokas (1998) s. 119.

³⁶ Lehtinen (2006) s. 273.

³⁷ Hemmo (2005) s. 13.

kyetessä suoriutumaan tiukoista maksuehdoista osoittaa se samalla myyjälle luotettavuudestaan ja kyvykkyydestään täyttää sopimusvelvoitteensa. Sitä kautta myyjä voi harkita löysentävänsä maksuehtojaan. Maksuehdoista saatava informaatio palvelee myös toiseen suuntaan, jolloin heikosti eräänntyneistä maksuistaan suoriutuvalle asiakkaalle lopetetaan luotolla myynti ja maksuajan antamisen sijasta vaaditaan ennakko-maksua. Toiminnallaan asiakas siis indikoi myyjälle oman luotettavuutensa astetta.

3 Riskit ja maksujärjestelyt

3.1 Liikeriskit

Liikeriskit ja niiden ottaminen kuuluu olennaisesti yritystoimintaan. Kyetäkseen toimimaan kovassa kilpailussa, mahdollisesti globaaleilla markkinoilla, on yrityksen menestyäkseen oltava valmis ottamaan riskejä. Yrityksen liikeriskit ovat moninaisia – ne riippuvat muun muassa yrityksen toimialasta, koosta, omistussuhteista, kilpailijoista, markkinoiden käyttäytymisestä ja julkisen vallan toimenpiteistä. Lista ei ole tyhjentävä, mutta antaa kuvan siitä, että riskit liittyvät lähestulkoon kaikkiin yrityksen toimiin. Liikeriskien suuruuteen vaikuttaa suuressa määrin yrityksen johdon kyky arvioida yrityksensä voimavarat ja tehdä yrityksen kannalta onnistuneita ratkaisuja. Ongelmalliseksi tämän tekee se, ettei liikeriskejä pystytä käytännössä etukäteen tarkasti arvioimaan. Vastaavasti esimerkiksi tiedämme, että viimeisen 20 vuoden aikana palkansaajien työtapaturnmia sattuu vuosittain noin 50 000 kappaletta³⁸, joten vakuutusyhtiön on mahdollista arvioida melko tarkasti heille näistä syntyvän taloudellisen riskin määrän. Vastaavia liikeriskien tilastoa ei vientikauppaa harjoittavalle yritykselle kuitenkaan ole, vaan riskien määrää pyritään vain ennustamaan. Tästäkin huolimatta liian usein riski tiedostetaan vasta sen realisoiduttua. Yrityksen toiminta olisi riskitöntä ainoastaan silloin, kun tehty päätös johtaisi varmasti myönteiseen tulokseen. Käytännössä tilanne ei ole koskaan sellainen, eivätkä yrityksen tekemät ratkaisut myöskään aina ole onnistuneita.

Riskin käsitteellinen määrittely ei ole aivan yksiselitteistä, mutta tässä kaksi melko onnistunutta kuvausta:

”Erilaiset vaarat ovat ympäristön mahdollisia tapahtumia, jotka uhkaavat ihmistä tai ihmisen arvostamia asioita. Riskillä ymmärretään vaaran määrän mittaa.”³⁹

”Riski on ihmisen tavoitteelliseen toimintaan liittyvä ja siihen kuuluvalla määrättylä päätöksenteolla luotu mahdollisuus epäedullisten seurausten syntymiselle päätöksentekijälle ja muille, jotka voivat joutua niiden kohteeksi tavoitteeksi asetettu-

³⁸ Tilastokeskus (2013) s. 25.

³⁹ Raivola – Kamppinen (1991) s. 5.

jen hyötyjen sijasta. Riski on päätöksen ominaisuus, joka sillä on muiden ominaisuuksien mukana koko ajan.”⁴⁰

Peruslähtökohtana riskille voidaan pitää sitä, että sen on sisällettävä epävarmuutta. Mikäli liiketoimen seuraus on täysin ennalta tiedossa, kyseessä ei ole riski, vaikka lopputulos olisikin negatiivinen.⁴¹ Riski pyrkii kuvaamaan juuri tämän epävarmuuden asetta. Kuten edellä mainittiin, niin täysin riskitön liiketoiminta ei ole käytännössä liiketoimintaa lainkaan, eli täysin riskitön sijoitus ei usein voi olla pidemmän päälle tuottava. Yrityksen kannalta oleellista on kyetä analysoimaan oman liiketoiminnan kannalta oleellisimmat riskit, ja varautumaan niihin mahdollisimman tehokkaasti. Kaikkiin riskeihin ei ole kuitenkaan mielekästä tuloshakuisen yrityksen uhrata taloudellisia voimavaroja, sillä tämä syö onnistuneesta liiketoiminnasta saatavaa voittomarginaalia.

Yrityksen riskienhallinnassa tulee puntaroida sitä, mitkä potentiaaliset riskit yritys haluaa kantaa itse ja mitkä se haluaa siirtää muiden kannettavaksi. Riskin siirtäminen tarkoittaa riskialttiin toiminnan siirtymistä sopimuksen perusteella jollekin toiselle osapuolelle. Tästä koituu luonnollisesti siirtävälle yritykselle kustannuksia, esimerkiksi vakuutusmaksujen tai alihankinnan muodossa. Riskeiltä suojautumisen päätöksentekoprosessiin vaikuttavat niin riskin suuruus kuin suojautumiseen käytettävissä olevat varat. Päätöksentekijä joutuu usein vaillinaisin tiedoin arvioimaan riskin toteutumisen aiheuttamia kustannuksia, joten oikea ja tarkka tieto riskin siirtämisen hinnasta saattaa jäädä käytännössä miltei mahdottomaksi tehtäväksi. Oleellinen kysymys lieneekin se, millaiset riskit olisi syytä siirtää yrityksen ulkopuolelle ja millaiset riskit yritys pystyy itse kantamaan. Koska riskeiltä suojautumiseen on usein käytettävissä vain rajallinen määrä varoja, on päätöksentekijän tarkkaan pohdittava, miten varat ovat järkevä käyttää. Joidenkin riskien suojaamisen hinta saattaa olla liian korkea, suojausta ei ole ylipäätään saatavilla tai yrityksen taloudellinen tila on sellainen, että se kokee pystyvänsä kantamaan riskin itse.⁴²

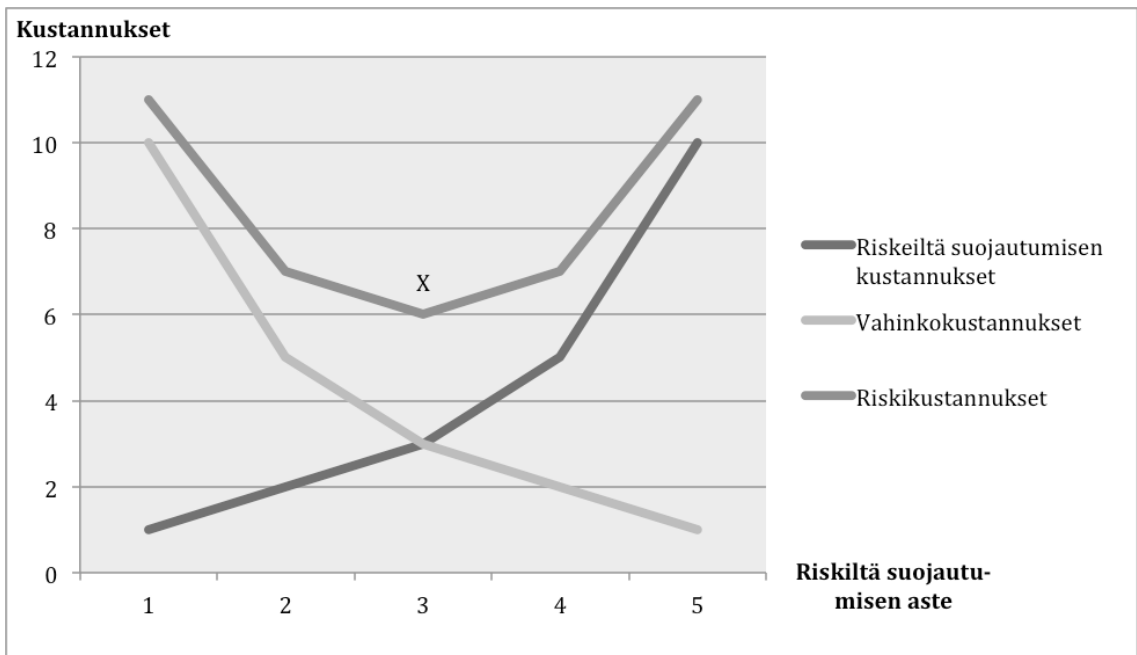
Mitä enemmän riskeiltä suojaudutaan, sitä suuremmiksi siitä aiheutuvat kustannukset nousevat, mutta vastaavasti riskistä potentiaalisesti syntyvät vahinkokustannukset las-

⁴⁰ Malaska – Wright (1989) s. 94.

⁴¹ Juvonen – Korhonen – Ojala – Salonen – Vuori (2008) s. 7.

⁴² Suominen (2003) s. 114–116.

kevat. Näiden kahden kustannuksen summaa voidaan luonnehtia yrityksen riskikustannukseksi, joka olisi yrityksen kannalta merkittäväntä pyrkiä minimoimaan. Alla olevassa kuviossa 1 on havainnollistettu näiden kustannusten käyttäytymistä suhteessa riskeiltä suojautumisen asteeseen. Rajahyötyteorian mukaisesti yrityksen kannattaa lisätä panostustaan riskeiltä suojautumiseen niin kauan, kunnes vaadittavat kustannukset ylittävät saavutetut edut.⁴³

Kuvio 1

Riskeiltä suojautumisen asteen kohdassa 1 kuvataan tilannetta, jossa yritys ei tee käytännössä mitään riskienhallinnan suhteen, jolloin riskien realisoitumisesta aiheutuvat kustannukset ja sitä kautta riskikustannukset ovat korkeat. Vastaavasti kohdassa 5 yritys on tehnyt kaiken voitavansa minimoidakseen riskit, mutta tämä on myös aiheuttanut sen, että riskeiltä suojautumisen kustannukset ovat nostaneet yhtälailla riskikustannukset korkeiksi. Kumpikaan näistä toimintamalleista ei kuitenkaan liene todellisudessa mahdollinen tai ainakaan kannattava, vaan yrityksen riskienhallintaprosessi osuu näiden välimaastoon. Kuvion pisteessä X on yrityksen kannalta riskikustannusten optimi, johon se toimillaan pyrkii. Sen saavuttaminen ei ole mitenkään itsestäänselvyys, vaan se vaatii suuria määriä tiedonhankintaa ja pitkäjänteistä riskienhallintapolitiikkaa.

⁴³ Hoppu – Hoppu (2008) s. 126.

On myös huomioitava, että riskienhallintaratkaisuja ja niiden aiheuttamia kustannuksia on syytä tarkastella pitkällä aikavälillä, eikä järkevistä ratkaisuista ole syytä tinkiä esimerkiksi hetkittäisten säästöjen saavuttamiseksi. Yrityksen kannattaa kohtuullisessa määrin panostaa riskien pienentämiseen suojautumisen kustannuksia nostamalla, mutta tietyn teoreettisen optimipisteen (X) jälkeen kustannuksien tuottama hyöty laskee ja riskien edelleen pienentämisen kustannukset kohoavat kohtuuttoman korkeiksi.

Vientiä harjoittavan yrityksen tulee riskienhallinnassaan ottaa huomioon monenlaisia riskejä. Varsinaiseen luottoriskiiin vaikuttaa monet tekijät, joiden yhteenlasketuksi riskisyydeksi luottoriskiä voidaan luonnehtia. Näiden riskien painotukset vaikuttavat suuressa määrin valittavaan maksujärjestelyyn. Tässä työssä koetaan tarpeelliseksi esitellä maariskin poliittinen ja kaupallinen ulottuvuus ja valuuttakurssiriski.

3.2 Maariskit

3.2.1 Poliittiset riskit

Maariskeistä hankalasti varauduttavissa oleva riskilaji on *poliittiset* riskit. Kansallinen hallitus voi päätöksillään heikentää liiketoiminnan kannattavuuden ja ääritapauksissa jopa estää toimien toteutumisen. Tällaisia päätöksiä ovat esimerkiksi verolait ja ulkomaisille yrityksille asetetut erilliset maksut. Nämä ovat täysin laillisesti toteutuneita riskejä, eikä yritys kykene itse vaikuttamaan niiden toteutumiseen. Laillisten poliittisten riskien kirjo on laaja, alkaen pääomaliikkeiden rajoitustoimista aina yrityksen tuottojen ja omaisuuden haltuunottoon.⁴⁴ Poliittista riskien saattaa aiheutua myös laittomien keinojen käytöstä. Lahjusten vaatiminen, terrorismi, kapina, kidnappaus ja sisällissota ovat esimerkkejä lainsäädännöstä riippumattomista, erittäin vakavista poliittisista riskeistä. Näiden riskien esiintyvyydestä on olemassa tilastotietoa, mutta käytännössä ne voivat kuitenkin realisoitua missä tahansa maassa.

⁴⁴ Santanen – Laitinen – Kekäle (2002) s. 62.

Poliittiset riskit liittyvät ulkomaisen ostajan tai luotonsaajan maahan tai johonkin kolmanteen maahan, josta voi aiheutua luottotappioita viejälle. Esimerkiksi, mikäli ostajan pankki sijaitsee jossakin toisessa maassa kuin itse ostaja. Tavallisimmat poliittiset riskit ovat luottovaluutan siirron rajoitukset, velkojen vakauttaminen ja sota tai kapina. Suvereeni riski on kyseessä, kun luotonsaajana tai takaajana on viennin kohdemaan keskuspankki, valtiovarainministeriö tai muu viranomainen, joka edustaa suoraa valtion riskiä. Pelkkää poliittista riskiä katettaessa ei kateta ostajan, luotonsaajan tai takaajan aiheuttamia kaupallisia riskejä. Poliittisten riskien takuukate Finnveran luottoriskitakuulla on yleensä 100 %.⁴⁵

Yrityksen on itsensä melko hankala hankkia tietoa potentiaalisen kohdemaan riskisyydestä, joten usein on tyydyttävä muiden tekemiin maariskiraportteihin, kuten Finnveran luokitusraportteihin. Poliittista riskiä arvioidaan seuraamalla jatkuvasti poliittisen riskin maiden luottokelpoisuutta. Finnvera on laatinut listan kriteereistä, joilla arvioidaan kulloisenkin maan poliittisia riskejä⁴⁶:

- 1) Talouden kasvupotentiaali
 - a) talouden rakenne
 - b) luonnonvarat
 - c) viennin rakenne
 - d) maantieteellinen sijainti
 - e) väestörakenne ja koulutus
- 2) Talouspolitiikka
 - a) makrotaloudelliset tekijät
 - b) hallituksen talouspolitiikan uskottavuus
 - c) budjettivajeet
- 3) Riippuvuus/haavoittuvuus
 - a) talouden koko
 - b) vienti/tuontiriippuvuus
 - c) riippuvuus ulkoisesta avusta
- 4) Velkaantuneisuus ja rahoitus
 - a) maksutase
 - b) ulkoinen velka

⁴⁵ Finnvera A.

⁴⁶ Finnvera B.

- c) rahoituksen saatavuus
- 5) Sisä- ja ulkopolitiikka
- a) poliittinen rakenne ja jatkuvuus
 - b) hallinnon tehokkuus
 - c) kansainväliset suhteet

Kriteerien listan voidaan todeta olevan melko kattava, joten Finnveran luokitusten soveltaminen yrityksen liiketoiminnassa on hyvin perusteltua verrattuna oman selvitystyön tekemiseen.

3.2.2 Kaupalliset riskit

Maariskit esiintyvät useimmiten taloudellisessa yhteydessä, mitattaessa maan luottokelpoisuutta ja arvioitaessa sen mahdollisuuksia toimia tuottavan liiketoiminnan sijaintipaikkana.⁴⁷ Maariski pitää sisällään kohdemaan taloudellisen riskisyyden, eli esimerkiksi sen inflaatiokehityksen, hintojen ja valuuttakurssien suhteelliset muutokset ja odottamattomat koronmuutokset. Näitä riskejä on kansainvälistyvän yrityksen kyettävä arvioimaan ja hallitsemaan, mikä on kuitenkin huomattavasti helpompaa kuin esimerkiksi luonnonvoimista johtuviin maariskeihin varautuminen.

Kaupalliseksi riskiksi voidaan luonnehtia yksittäisen toimijan, liiketoiminta-alan tai kansantalouden näkymää ja taloudellista riskinkantokykyä. Yleisesti ottaen nämä kaikki nivoutuvat keskenään yhteen, jolloin yhden tekijän muutoksella saattaa olla välittömät vaikutukset muihin tekijöihin. Vientirytyksen kannalta nämä kaikki ovat huomionarvoisia, sillä luottoriski voi realisoitua millä tahansa liiketoimintaympäristön tasolla. Yksittäinen asiakas saattaa ajautua taloudellisiin vaikeuksiin, jolloin käännytään mahdollisten vakuudenantajien, kuten pankkien, puoleen tappion välttämiseksi, mutta yhtäläillä pankki voi osoittautua maksukyvyttömäksi. Tyypillisimpiä kaupallisia riskejä ovat konkurssi, muu maksukyvyttömyys tai maksuhaluttomuus. Vaikka poliittisen ja kaupallisen riskin realisoituminen tapahtuu usein nimenomaan maksukyvyttömyydestä, on syytä huomioda, että maksukyvyttömyyden syyt ovat lähtökohtaisesti erilaiset. Kaupallinen riski on asiakkaan itsensä tai kyseisen toimialan toiminnasta tai

⁴⁷ Suominen (2003) s. 180.

toimimattomuudesta johdettua maksukyvyttömyyttä, joka saattaa johtua tuotteen kysynnän tai kyseisen toimijan markkina-aseman heikkenemisestä.⁴⁸ Maksukyvyttömyyttä arvioitaessa otetaan huomioon yrityksen maksukyky sekä arvioinnin ajankohtana että sen jälkeen. Yrityksen tuloja ja varoja verrataan jo erääntyneisiin ja myöhemmin erääntyviin velkoihin. Merkityksellistä on se, pystyykö yritys maksamaan velkansa niiden erääntyessä.

3.3 Valuuttakurssiriskit

Valuuttakurssiriski voidaan jakaa kahteen komponenttiin; valuuttaposition ja valuuttakurssivaihteluihin. Valuuttaposition tarkoitetään tietyn valuutan määräistä saamista tai velkaa tai kassavirtaa, joka on alttiina valuuttakurssien muutoksille. Se voidaan ilmaista joko kotimaan tai ulkomaan valuutan määräisenä. Valuuttakurssivaihtelu eli valuuttakurssien muutosten mahdollisuus aiheuttaa valuuttakurssiriskin. Toisin sanoen tämä tarkoittaa mahdollisuutta valuuttaposition arvon muutokselle omassa laskentavaluutassa ilmaistuna.⁴⁹ Position arvo voi siten valuuttakurssivaihtelun johdosta muuttua joko positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan.

Jos suomalainen yritys myy tuotteitaan esimerkiksi Ruotsiin ja laskuttaessaan tämän kaupan Ruotsin kruunuissa, ottaa yritys tietoisesti riskin siitä, että tuo kruunumääräinen kauppahinta ei välttämättä ole oman kirjanpidollisen valuutan arvoltaan sama myynti- ja maksuhetkellä. Tämä on huomionarvoista etenkin pidemmän maksuajan sisältävissä kaupoissa. Yleisin valuuttakurssiriskin suojausinstrumentti on valuuttatermiini. Valuuttatermiinisopimuksen mukaan yritys sitoutuu ostamaan tai myymään tietyn määrän valuuttaa tietynä päivänä ennakoon sovittuun kurssiin⁵⁰. Käytännössä valuuttatermiini poistaa kaupasta mahdollisuuden sekä kurssitappioon että -voittoon, jolloin yritys tietää etukäteen, paljonko tietty valuuttamääräinen luotto tulee olemaan euroissa.⁵¹

⁴⁸ Laitinen – Laitinen (2014) s. 42–43.

⁴⁹ Levi (1990) s. 197.

⁵⁰ Tikka – Haapaniemi (1999) s. 189.

⁵¹ Santanen – Laitinen – Kekäle (2002) s. 186–187.

3.4 Luottoriskit

Luottoriski syntyy siitä, että yritys myy asiakkaalleen tuotteen saamatta välittömästi korvausta siitä. Mitä pidemmälle korvaushetki ajallisesti määritetään, sitä suuremmaksi luottoriskin määrän mielletään kasvavan. Luottoriski ei itsessään aikaansaa liiketoiminnan luottotappioita, mutta se kuvaa liiketoimesta potentiaalisesti syntyvän luottotappion määrää. Toisin sanoen luottoriski toteutuu potentiaalisesti vain välillisesti jonkun muun riskin toteuduttua. Esimerkiksi sodan syttyessä kohdemaassa, poliittisen riskin toteutuminen saattaa estää myyjää saamasta korvausta myydystä tuotteestaan, tai ostajan pankin varattomuus saattaa aiheuttaa taloudellisen riskin kautta luottotappioiden syntymisen. Näin ollen luottoriskiksi voidaan luonnehtia liiketoimeen olennaisesti liittyvien riskien muodostamaa kokonaisuutta.

3.4.1 Kotimaiset luottotietotoimistot

Luottotietojen selvittämisen merkitystä ulkomaankaupassa ei voi korostaa liikaa. Luottotietojen hankkiminen on rutiinitoimenpide, joka tehdään mieluummin jo neuvotteluvaiheessa. Erityisesti ulkomaankaupassa jo itse neuvottelu- ja tarjousvaihe voi merkitä myyjälle huomattavia kustannuksia ja muita panostuksia, joten vastapuolen taloudellisen tilanteen ja kauppaneuvottelujen aitouden selvittämisestä on syytä huolehtia mahdollisimman ajoissa. Luottotiedot tulisi tarkistaa viimeistään ennen varsinaisen kaupan päättämistä. Luottotietoja tulee seurata myös liikesuhteen kestäessä.⁵²

Suomalainen vientiyritys voi hankkia ulkomaisesta ostajakandidaatista luottotietoja suoraan ulkomaisilta luottotietotoimistoilta tai suomalaisilta luottotieto- tai ulkomaanperintään erikoistuneilta toimistoilta. Ulkomaisia luottotietoja välittävät Suomessa ainakin maan johtavat luottotietotoimistot Suomen Asiakastieto Oy ja Bisnode D&B Finland Oy.⁵³ Eri maista saatavien raporttien sisältö vaihtelee jonkin verran esimerkiksi lainsäädännön eroista johtuen. Suomessa luottotietolaki (527/2007) määrittää, mitä tietoja luottotietorekisteriin saa tallettaa. Luottotietojen hyödyntäminen edellyttää, että

⁵² Lehtonen – Mökkönen – Töyrylä – Seulu (2001) 3. luku.

⁵³ Lindström (2014) s. 31–34.

hankittuja tietoja osataan tulkita oikein. Tietoja käyttävän on ymmärrettävä ja selvitetävää, mitä mikäkin sanontatapa tarkoittaa kussakin maassa. Luottotieto on vain arvio yrityksen tilasta. Se ei vielä takaa mitään. Luottotietojen avulla voidaan kuitenkin torjua ainakin selvästi maksukyvyttömät, esimerkiksi jo varattomaksi todetut tilaajat. Ulkomainen ostaja voi nimittäin pyrkiä saamaan vielä luotolla tavaraa ulkomailta siinä vaiheessa, kun kotimainen luototus on jo päättynyt.

3.4.2 European Business Register

Euroopan unionin rahoittaman European Business Register (EBR) –projektin tuloksena vuonna 2004 eurooppalaiset kaupparekisteriviranomaiset aloittivat tarjoamaan tietokantoihinsa tallennettua rekisteritietoa suorakäyttöpalveluna. Käyttäjä saa kaikista järjestelmään liittyvistä maista saman sisältöisen perustietopaketin omalla kielellään. EBR-palvelussa ovat toistaiseksi mukana 28 maata, muun muassa Suomi, Ruotsi, Viro, Saksa, Englanti, Ranska, Alankomaat ja Italia.⁵⁴ Mukaan on tarkoitus saada lähivuosina vielä kaikki muut EU- ja ETA-maat.

Rekisteritietoja voi EBR-palvelun kautta hakea yrityksen rekisterinumerolla, toiminnimellä tai toiminimen osalla. Eri maiden kaupparekisteritiedot ja niiden taustalla oleva lainsäädäntö vaihtelevat jonkin verran, minkä vuoksi aivan kaikista maista ei ole saatavissa saman sisältöisiä tietoja. Saatavilla olevat perustiedot auttavat joka tapauksessa esimerkiksi sopimuskumppanin yksilöimisessä. Suomessa palvelusta vastaa Patentti- ja rekisterihallitus, ja sen käyttö edellyttää käyttösopimusta. Palvelun käytöstä aiheutuvat kustannukset ovat kohtuullisia, mutta ne myös vaihtelevat maittain.⁵⁵

3.5 Maksujärjestelyt

3.5.1 Ennakkomaksu

⁵⁴ Kattava lista osoitteessa: <http://www.ebr.org/section/4/index.html>.

⁵⁵ Lehtonen – Mökkönen – Töyrylä – Seulu (2001) 18. luku.

Ennakkomaksun perusajatus on se, että maksunsaaja saa suorituksen ennen omaa vastasuoritustaan. Ennakkomaksua vaaditaan lähinnä silloin, kun myyjä epäilee ostajan kykene suoriutumaan maksuvelvoitteestaan tai, jos myyjä tarvitsee maksusta saatavia varoja tuotteen valmistamiseen. Ennakkomaksu voi olla koko kauppahinnan suuruinen tai, kuten yleensä, vain osa siitä. Myyjän kannalta ennakkomaksua voidaan pitää eräänlaisena vakuutena ostajalta, mutta se ei missään nimessä ole omiaan pienentämään myyjälle jäävää riskiä kaupassa, sillä se saattaa joutua tilanteeseen, jossa siltä vaaditaan ennakkomaksun palautusta, jonka se on jo käyttänyt tuotteen valmistamiseen.⁵⁶ Ennakkomaksuihin liittyy niin maksajan kuin maksunsaajankin kannalta riskejä, jotka realisoituessaan saattavat aiheuttaa sopimusosapuolille huomattavia menetyksiä.

Ennakkomaksusta, joka yleensä suoritetaan myyjälle kokonaisuudessaan ennakkoon, käytetään nimitystä puhdas ennakkomaksu. Tällöin sekä kauppakohde että kauppapuolue ovat samanaikaisesti myyjän hallinnassa. Mikäli kansainvälisessä kaupassa vaaditaan puhdasta ennakkomaksua, on myyjä ollut sopimuksentekohetkellä merkittävästi epävarma ja epäluuloinen ostajan maksukyvyistä. Tällaisen ennakkomaksun vaatiminen saattaa viestiä ostajalle selkeän epäluottamuksen osoituksen, mikä voi pahimmillaan johtaa peruuttamattomaan ristiriitaan sopimuskumppanien välille. Ennakkomaksun maksaneella osapuolella on pääsääntöisesti oikeus vaatia ja saada maksamansa suoritus takaisin, mikäli ei jostain syystä halukaan kaupan kohdetta itselleen, tai mikäli kauppa purkautuu maksajasta riippumattomasta syystä. Ennakkomaksun maksajan on kuitenkin syytä tarkoin harkita, miten ennakkomaksun käy tilanteissa, joissa kauppa purkautuu, sillä varsinkin kansainvälisessä kaupassa osapuolet ovat maantieteellisesti mahdollisesti hyvin kaukana toisistaan, ja tuomioistuinteitse ennakkomaksun takaisinperintä voi koitua kalliiksi ja aikaa vieväksi. Eräissä kauppakulttuureissa ennakkomaksu mielletään korvaukseksi myyjälle kaupasta jo aiheutuneista kuluista, eikä varsinaiseen kauppasopimukseen kuuluvana suorituksena. On täten syytä huomioida, että jos ennakkomaksusta ei ole mainintaa varsinaisessa pääsopimuksessa, osapuolet saattavat mieltää sen oman kauppapuolueen nimissä eri tavalla. Ennakkomaksusta voidaan käyttää monenlaisia termejä, joiden juridinen merkitys ja tulkinta saattavat vaihdella merkittä-

⁵⁶ Lehtinen (2006) s. 282.

västi maa- ja kauppakulttuurikohtaisesti, käytössä on esimerkiksi seuraavia termejä; *prepayment, advance payment, reservation fee, deposit ja down payment*.⁵⁷ Maksajan ja maksunsaajan tulisi myöhempien ristiriitatilanteiden välttämiseksi nimenomaisesti sopia tai muulla tavalla varmistua maksuun liitettävistä oikeuksista ja velvollisuuksista.

Ennakkomaksua yleisempi käytäntö kuitenkin on pyytää kaupan toiselta osapuolelta vakuus, jolla pystyy varmistumaan saatavistaan. Vakuudella tarkoitetaan erityisesti luoton tai muun velan maksun takeena olevaa asiaa, kuten esimerkiksi velan vakuutena olevaa omaisuutta tai lainan vakuudeksi asetettua takausta. Mahdollisuudet vakuuksien järjestämiseen kansainvälisessä kaupassa ovat käytännössä erilaiset kuin kansallisessa kaupassa, jossa käytettävissä olevien ja tehokkaiden vakuuksien määrä on suurempi. Esimerkiksi esinevakuus, jossa velan vakuutena on tietty yksilöity osa vakuuden antajan omaisuudesta, on hyvin yleinen kotimaankaupassa, mutta arvostamisongelman takia se ei ole käytännöllinen kansainvälisessä kaupassa. Periaatteessa kansainvälisessä ja kansallisessa kaupassa voidaan kuitenkin käyttää samantyyppisiä vakuuksia.⁵⁸ Vakuuden valinnassa tulee ottaa huomioon sen likvidiys. Mikäli siitä ei saada epäonnistuneen kaupan seurauksena pikaista kompensatiota, ei vakuudenvaihtaminen onnistunut. Vakuudet jaetaan yleisesti esinevakuuksiin ja henkilövakuuksiin, joita ovat muun muassa takaus, remburssi, delcredere-sitoumus, on demand –sitoumus ja luottovakuutus.⁵⁹

3.5.2 Pankkitakaus

Pankkitakaus, jonka pankki antaa asiakkaansa puolesta, on sitoumus, jossa se sitoutuu maksamaan ennalta sovitun summan rahaa takauksen edunsaajalle takauksen ehtojen mukaisesti. Takaus annetaan ostajan ja myyjän väliselle sopimussuhteelle, kuten esimerkiksi vientikaupalle. Pankkitakaus ei ole sitoumus täyttää ostajan sopimusveloit-

⁵⁷ Lehtinen (2006) s. 283–284.

⁵⁸ Lehtinen (2006) s. 316–317.

⁵⁹ Aurejärvi (1986) s. 221.

teet, vaan ainoastaan sitoumus maksaa tietty rahasumma, mikäli takauksen ehdot täyttyvät. Pankkitakaus on siis aina rahamääräinen sitoumus.⁶⁰

Laissa takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta (361/1999 myöh. TakL) säädetään muun muassa takaajan vastuista ja takauksen erääntymisestä. Pankkitakauksesta ei laissa ole omia säännöksiään, ja koska pankin antama takaus ei ole yksityistakaus, on laki sen osalta dispositiivinen⁶¹. Pankkitakaus voi olla joko *omavelkainen* tai *toissijainen*. Omavelkaisella takauksella tarkoitetaan takausta, jossa takaaja vastaa velasta kuitenkin päävelallinen. TakL 22 §:n mukaan velkoja saa omavelkaisen takauksen perusteella vaatia takaajalta suoritusta, kun päävelka on erääntynyt. Toisin sanoen pankilta voidaan vaatia maksua heti, kun saatava on erääntynyt. Myyjän ei tarvitse ensin yrittää vaatia ostajaa maksamaan velkaa, eikä ostajaa tarvitse myöskään todeta maksukyvyttömäksi. Takaustekstissä tulee nimenomaisesti olla todettu, että takaus on omavelkainen. Mikäli takauksessa ei ole tätä mainintaa, on se silloin toissijainen takaus.⁶² TakL 21 §:n mukaan:

”Velkoja saa toissijaisen takauksen perusteella vaatia takaajalta suoritusta, kun päävelka on erääntynyt ja

- 1) velalliselta ei ole päävelan perimiseksi voitu ulosmitata varoja, jotka ilmeisesti riittäisivät koko päävelan suoritukseksi;
- 2) velallinen on asetettu konkurssiin;
- 3) velallisen osalta on alkanut yksityishenkilön velkajärjestelystä tai yrityksen saneerauksesta annetun lain mukainen menettely taikka menettelyssä on määrätty päävelkaa koskeva väliaikainen kielto; tai
- 4) velallista vastaan on viranomaisen tai tuomioistuimen päätöksellä aloitettu muu maksukyvyttömyysmenettely, joka estää päävelan perimisen ulosottoihin.”

Toisin sanoen toissijaiselta takaajalta voidaan vaatia suoritusta vasta sen jälkeen, kun päävelallinen on todettu maksukyvyttömäksi. Kotimaiset pankkitakaukset ovat lähes poikkeuksetta omavelkaisia. Kansainvälisessä kaupassa on syytä huomioida, että

⁶⁰ Helppi – Paloheimo (2005) s. 57–58.

⁶¹ Saarnilehto (2003) s. 18.

⁶² Helppi – Paloheimo (2005) s. 61.

pankkitakaukseen sovelletaan yleensä takauksen antaneen pankin maan lainsäädäntöä. Takauksessa voidaan kuitenkin sopia sovellettavan jonkin toisen maan lakia, tyypillisesti Englannin lakia tai Kansainvälisen kauppakamarin laatimia säännöksiä koskien on demand –takuita. Sekä omavelkainen että toissijainen takaus ovat niin sanottuja liitännäisiä sitoumuksia. Ne vaativat aina, että pääsopimussuhteessa on tapahtunut sopimusrikkomus, esimerkiksi maksun laiminlyönti, jonka seurauksena takaajalta voidaan vaatia suoritusta. Kansainvälisessä kaupassa näitä pankkitakuita yleisempiä ovat niin sanotut ensivaatimuksesta maksettavat takuusitoumukset (myöh. on demand – sitoumukset). On demand –sitoumuksista ei ole säännöksiä suomalaisessa lainsäädännössä, vaan sen soveltaminen perustuu ulkomaalaiseen lainsäädäntöön ja vakiintuneeseen pankkitapaan.⁶³ On demand –takuu on pääsopimuksesta riippumaton, itsenäinen sitoumus. Erotuksena omavelkaiseen ja toissijaiseen takaukseen on se, että päävelalliselta ei käytännössä vaadita sopimusrikkomusta, jotta suoritusta voitaisiin vaatia takaajalta. Nimensä mukaisesti on demand –sitoumuksen antanut pankki on velvollinen maksamaan takuun määrän edunsaajalle, tämän esittäessä vaateensa takuun ehtojen mukaisesti. Pankki ei tutki onko vaade perusteltu vai ei.⁶⁴ On demand –takuu on myyjän kannalta melko riskitön, mutta ostajan kannalta se sisältää kohtalaisen suurenkin riskin sille, että myyjä esittää perusteettoman vaateen takaajapankille. Tällöin ostajalle jää velvollisuus maksaa takuusumma pankille, vaikka kauppa olisikin jo keskeytynyt. Todellisuudessa tällaisia väärinkäytöksiä ei juuri tapahdu, ja on demand –takuut ovat täysin arkipäiväisiä, etenkin kansainvälisessä kaupankäynnissä.⁶⁵

Täysin riskittömiä eivät pankkitakaus tai -takuu maksujärjestelyinä myyjän kannalta ole. Niiden luotettavuus on suoraan yhteydessä takauksen antaneen pankin luottoluokitukseen. Jos takauksen antanut pankki ei ole vakavarainen tai se sijaitsee suuren poliittisen riskin maassa, takaus ei muodosta myyjälle kovin luotettavaa vakuutta. Kansainvälisten luottoluokituslaitosten, kuten Standard & Poor's tai Moody's, antamat luottoluokitukset antavat hyvän kuvan pankin maksukyvyistä ja riskisyydestä.

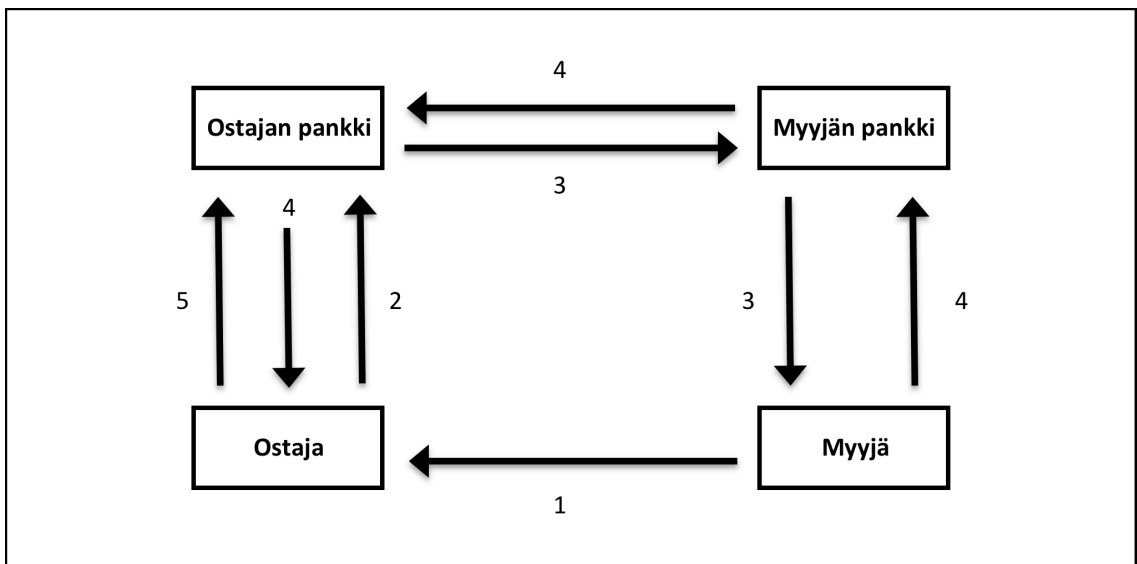
⁶³ Hoppu – Hoppu (2008) s. 222.

⁶⁴ Bertrams (2004) s. 48.

⁶⁵ Helppi – Paloheimo (2005) s. 62.

3.5.3 Remburssi

Remburssi mielletään usein maksutavoista turvallisimmaksi, mutta myös eniten työtä vaativaksi.⁶⁶ Se turvaa hyvin sekä viejän että ostajan, ja sillä ostaja pystyy osoittamaan myyjälle oman maksukykynsä. Seuraavassa on kuvattu remburssin toimintaperiaate yleisellä tasolla. Kun kauppa on tehty, viejä toimittaa ostajalle niin sanotun proforma-laskun⁶⁷, jolla ostaja avaa remburssin omassa pankissaan. Remburssin avauskirje tulee ostajan pankilta viejän pankkiin, tämän tarkistettavaksi ja hyväksyttäväksi. Tämän jälkeen viejä toimittaa tavarän sovitulla tavalla ja sovittuun aikaan, ja toimittaa asiakirjat oman pankkinsa välityksellä ostajan pankkiin ja ostajan tarkistettavaksi, jonka jälkeen ostaja hoitaa maksusuorituksen remburssiehdossa mainitulla tavalla.

Kuvio 2

1. Myyjä toimittaa ostajalle proforma-laskun remburssin avausta varten.
2. Ostaja neuvottelee remburssin avauksesta pankkinsa kanssa.
3. Remburssin avauskirje toimitetaan ostajan pankin välityksellä myyjän pankille ja myyjälle tiedoksi.
4. Myyjä toimittaa maksua vastaan pankkinsa välityksellä asiakirjat ostajan pankin kautta ostajalle.
5. Ostaja suorittaa maksun remburssiehtojen mukaisesti.

⁶⁶ Selin (2004) s. 147.

⁶⁷ Myyjän ostajaa varten ennen varsinaista kaupantekoa tai sen solmimisvaiheessa laatima lasku. Se ilmaisee, miltä lopullinen lasku tulee näyttämään. Proforma-lasku voi olla tarpeellinen ostajalle eräissä kaupan liittyvissä toimenpiteissä, kuten tullitietoja hankittaessa.

Remburssi on ulkomaankaupan maksutapa, jossa ostajan pankki toimii käytännössä tämän luotonantajana. Tällöin pankki kantaa riskin ostajan maksukyvyistä.⁶⁸ Remburssi on kansainvälisesti hyväksytty maksutapa, jota säätelevät Kansainvälisen kauppakamarin yhdenmukaiset remburssisäännöt (myöh. ICC:n remburssisäännöt).

Remburssit voidaan jaotella kahteen pääryhmään: kaupallisiin remburseihin ja stand-by-remburseihin.⁶⁹ Stand-by-remburssin käyttö ja käyttötarkoitus eivät juuri eroa pankkitakauksista. Ominaista stand-by-remburseille pankkitakauksista poiketen on se, että remburssiin vetoaminen edellyttää tiettyjen asiakirjojen esittämistä.⁷⁰ Näin ollen sitä ei mielletä käytännölliseksi ja tehokkaaksi luottoriskin minimoinnissa. Tässä työssä keskitytään vain kaupallisiin remburseihin, ja jäljempänä työssä remburssilla tarkoitetaan nimenomaisesti avista- eli käteisremburssissa, jolloin myyjä saa suorituksen esitettyään ehtojen mukaiset asiakirjat ostajataholle. Käytössä on myös niin sanottuja aikaremburssseja, jolloin ostaja maksaa remburssin suoritukset sovittuina eräpäivinä, mutta niihin tässä työssä ei tämän enempää paneuduta, sillä ne sisältävät käteisremburssia suurempia luottoriskejä.⁷¹

Remburssit ovat niin sanottuja dokumenttimaksuja, sillä niillä maksetaan kauppahinta myyntikohteena olevan tuotteen dokumentteja vastaan.⁷² Kaupallisesta remburssista käytetään, varsinkin kansainvälistä kauppaa harjoittavissa yhtiöissä, nimitystä *tavara-remburssi*, joka tosin on terminä osin harhaanjohtava, sillä remburssit ovat nimenomaisesti asiakirjasidonnaisia järjestelyjä, eivätkä suoraan koske tavaroita, palveluita tai muita suoritteita, joihin asiakirjat saattavat liittyä. Lähtökohtana remburssin käytön yleistymisessä on ollut markkinoilla vallinnut pelko siitä, että sekä kaupan kohteena oleva tavara että kauppavaluutta olisivat samanaikaisesti toisella kaupan osapuolista. Remburssi on yleisesti käytössä varsinkin sellaisessa kansainvälisessä kaupassa, jossa kaupan osapuolet ovat maantieteellisesti kaukana toisistaan. Tämä keventää molempien osapuolien kaupasta kannettavaa riskiä.⁷³

⁶⁸ Lehtinen (2006) s. 286.

⁶⁹ Helppi – Paloheimo (2005) s. 115.

⁷⁰ Kurkela (1993) s. 134.

⁷¹ Helppi – Paloheimo (2005) s. 115–118.

⁷² Kurkela (2014) s.15.

⁷³ Lehtinen (2006) s. 294.

Lähtökohtaisesti remburssi on peruuttamaton, mutta osapuolet voivat sopia peruuttamismahdollisuudesta⁷⁴, jolloin ostajan pankin on milloin tahansa mahdollista peruuttaa olemassa oleva maksusitoumus. Tämä tuo remburssiin paljon epävarmuustekijöitä, mistä johtuen se on hyvin harvinaisessa käytössä. Remburssin peruseriaate kuitenkin on varmistaa myyjälle ostajan maksu, joka peruutettavissa olevalla remburssilla ei toteudu. Peruuttamattomassa remburssissa ostajan pankilla on ankara ja peruuttamaton maksuvelvollisuus kohde-etuuden asiakirjoja vastaan.⁷⁵ ICC:n remburssisääntöjen 3 artiklassa sanotaan, että:

”Remburssi on peruuttamaton silloinkin, kun sitä ei erikseen mainita.”

Myyjän kannalta remburssi voi olla joko vahvistettu tai vahvistamaton. Vahvistamattomassa remburssissa myyjän pankki ei sitoudu maksun suorittamiseen myyjälle vaan toimii vain maksun välittäjänä. Tällainen ostajan pankin sitoumuksena avattu remburssi suojaa myyjää vain ostajan maksukyvyttömyydeltä tai -haluttomuudelta. Vahvistettu remburssi tarkoittaa, että myyjän pankki on sitoutunut maksamaan remburssin määrän myyjälle tämän esitettyä remburssin vaatimat dokumentit, eikä myyjän tarvitse odottaa ostajan pankin suoritusta, kuten vahvistamattomassa remburssissa. Vahvistetulla remburssilla myyjä pystyy näin varautumaan myös ostajan pankki- ja maariskejä vastaan.⁷⁶ Käyttämällä maksutapana vahvistettua remburssia myyjä voi ennakkoon varmistua maksun saannista, mikäli kykenee täyttämään kauppasopimuksen pohjalta laaditun remburssin ehdot. Useat vientiyritykset ovatkin riskipolitiikassaan päätyneet siihen, että vahvistettu remburssi on ainoa hyväksyttävä maksutapa tiettyihin maihin tai maanosiin suuntautuvassa viennissä.⁷⁷

Viejäyrityksen kannattaisi jo kauppaa neuvoteltaessa olla yhteydessä pankkiinsa ja tiedustella pankin halukkuudesta vahvistaa remburssi sekä vahvistuksesta koituvia kustannuksia, jotta ne voitaisiin sisällyttää kauppahintaan. Luvussa 2 käsiteltiin valtion remburssitakuuta, jota myyjän pankki voi hakea Finnvera Oyj:ltä jakaakseen tällaisen vahvistetun remburssin aiheuttamaa riskiä.

⁷⁴ ICC (2007) s. 23.

⁷⁵ Lehtinen (2006) s. 299.

⁷⁶ Helppi – Paloheimo (2005) s. 115–119.

⁷⁷ OP-Pohjola (2011) s. 10.

3.6 Maksujärjestelyt suhteessa riskeihin

Edellä luvuissa 3.1 – 3.4 on esitelty liikeriskityyppejä, jotka saattavat aikaansaada yrityksen luottotappion. Jaottelu on tehty karkeasti poliittisiin, kaupallisiin ja valuuttakurssiriskeihin. Tässä luvussa on tarkoitus perehtyä siihen, miten näihin mainittuihin riskeihin on mahdollista varautua luvun 3.5 maksujärjestelyjen keinoin.

Valittaessa maksujärjestelyä, ensimmäisenä tulee ottaa huomioon ostajan profiilin vaikutukset myynnistä saatavan korvauksen varmistamiseksi. Kuinka suuren riskin asiakkaan kotimaan poliittinen tilanne, asiakkaan ja tämän rahoituslaitoksen kaupallinen asema tai valuutassa käytävän kaupan valuuttakurssi muodostavat oikeustoimen onnistumiselle. Kun riskisyys on analysoitu, optimaalinen päätös maksujärjestelystä syntyy kuvion 1 riskikustannus-kuvaajan perusteella. Useimmiten voittomarginaali pienenee sitä mukaan, mitä aikaisemmin maksusuoritus vaaditaan ja, mitä monimutkaisemman ja täten työtä vaativan vakuusjärjestelyn myyjä vaatii. Liian tiukat ehdot saattavat jopa aiheuttaa kauppojen menettämisen. Toinen huomioon otettava seikka on se, että kaikki vakuusjärjestelyt eivät turvaa kaikilta riskeiltä. Näin ollen on kyettävä sovittamaan kuhunkin tilanteeseen erikseen sopivin järjestely.

Ennakkomaksu tarjoaa suojaa erityisesti asiakkaan maksukyvyn heikkenemistä vastaan, mutta heikon maksukyvyn omaavat asiakkaat tuskin suostuvat kauppoihin, joissa heidän varojaan on sidottuna myyjän hallinnassa. Kaupallisen riskin ennakkomaksu kuitenkin kattaa melko hyvin, koska tällöin ei tarvitse huolehtia asiakkaan tai tämän pankin maksukykyisyydestä. Koska maksu on jo saatu asiakkaalta, ei poliittinenkaan riski ole enää niin ajankohtainen, sillä on enemmänkin ostajan intressissä saada tavara toimitetuksi hänelle, jolloin he kykenevät paikallisina lieventämään mahdollisia korruptiovaateita tai tullausjärjestelyjä. Riski saattaa silti realisoitua, mikäli esimerkiksi syytä tai toisesta jo investoitua ennakkomaksua vaaditaan palautettavaksi. Valuuttakurssiriski pystytään periaatteessa eliminoimaan, koska maksu on saatu ja sen euroääräinen arvo on päivän kurssin mukainen. On kuitenkin syytä huomioida, millainen kurssi on suhteessa sen historiatietoihin ja tulevaisuuden odotuksiin. Sillä kurssin ollessa ostajalle edullinen, saattaa se itsekkin tarjoutua toimittamaan suorituksensa ennakkoon, peläten kurssin muuttuvan hänelle epäsuotuisaksi. Samaten ennakkomaksun pa-

lautusta vaadittaessa, on syytä huomioda onko rahojen maksu- ja palautushetken kurssissa niin suuri ero, että se tulisi ottaa huomioon palautusta tehdessä. Valuuttakurssiriskille on toki ominaista, että lopputulos voi olla myös myyjälle positiivinen, eikä kurssien vaihteluita pysty aukottomasti ennustamaan.

Korkean poliittisen riskin maassa sijaitsevan asiakkaan luottoriskiä on hankala paikallisen pankin takauksen muodossa pienentää. Poliittinen epävakaus useasti vaikuttaa rahoituslaitoksiin siinä missä muihinkin yrityksiin. On sanomattakin selvää, että on pankkitakaus parempi kuin ei mitään, mutta valikoidessa optimaalisinta järjestelyä, ei pankkitakaus sovellu poliittisen riskin tilanteissa. Tilanne muuttuu, jos takauksen antanut pankki sijaitsee jossakin muussa maassa, jolloin yhden maan poliittisesta riskistä syntyvä luottotappio kyetään mahdollisesti välttämään. Ostajan kaupallista riskiä vastaan pankkitakaus on melko toimiva järjestely, sillä yksittäisen yrityksen maksukyvyttömyys on mahdollista kompensoida tämän pankin toimesta. Näin vältytään itse velkojen perinnältä, ja ennen kaikkea saadaan kaupasta korvaus. Luonnollisesti on mahdollista, että pankki osoittautuu maksukyvyttömäksi, mutta lukuun ottamatta aivan kehitysmaita, on tämä riski, minkä kanssa on vain elettävä ja riski kannettava. Pankkitakauksella ei ole vaikutusta valuuttakurssiriskiin, jollei pankkitakauksen rahamääräistä suoritetta ole sovittu maksettavaksi jossakin muussa valuutassa kuin varsinainen kauppatapahtuma on.

Vahvistamattomalla remburssilla on poliittisen riskin turvaamisessa pääpiirteittäin samat vaikutukset kuin pankkitakauksella. Vastaavasti vahvistettu remburssi suojaa myyjää myös ostajan pankin maksukyvyttömyydeltä, jolloin riskin kantaa myyjän oma pankki. Tämä kuulostaa lähtökohtaisesti erinomaiselta järjestelyltä suomalaisen yrityksen näkökulmasta riippumatta ostajasta, mutta tulee muistaa, että myyjän pankki ei vahvista remburssia ilmaiseksi. Joten vahvistuksen hakeminen jokaista kauppatapahtumaa varten on kustannustehokkuuden ja siten voittomarginaalin kannalta tarpeetonta. Heikon maksukyvyyn omaavaa ostajaa, ja täten oikeustoimen kaupallista riskiä vastaan, remburssi on toimiva järjestely. Ei toki ole itsestään selvää, että pankki suostuu avaamaan remburssin tällaiselle asiakkaalle. Ostajan silkkaa maksuhaluttomuutta vastaan remburssi kyllä toimii, mutta näin tekisi hieman kevyemmän järjestelyn pankkitakauksin. Remburssissa maksetaan varsinaisessa kaupakirjassa määritelty korvaus, eikä se

siten ole sopimuksesta irrallinen rahamääräinen suoritus, kuten pankkitakausta. Näin ollen se ei tarjoa turvaa valuuttakurssiriskiä vastaan.

4 Suomen yleisimmät vientikohteet

4.1 Suomen yleisimmät vientimaat

	Kohde	Viennin arvo, 1000e	Viennin osuus, %
	Koko vienti	56 878 038	100,0
1	Ruotsi	6 291 056	11,1
2	Venäjä	5 687 690	10,0
3	Saksa	5 252 824	9,2
4	USA	3 604 533	6,3
5	Alankomaat	3 557 458	6,3
6	Iso-Britannia	2 889 064	5,1
7	Kiina	2 606 849	4,6
8	Norja	1 804 123	3,2
9	Belgia	1 730 357	3,0
10	Viro	1 709 705	3,0

Kuvio 3

Lähde: Suomen Tulli⁷⁸

Yllä olevaan taulukkoon on poimittuna Suomen vuoden 2012 koko viennin arvo, ja kymmenen suurinta viennin kohdemaata. Nämä maat muodostavat yhteensä 61,8 prosenttia koko viennistä, luvun kasvaessa 80,1 prosenttiin kahdenkymmenen suurimman kohdemaan osalta. Näin ollen voidaan todeta, että tuo kärkikymmenikkö muodostaa merkittävän osan Suomen kokonaisviennistä, ja sen perusteella tutkimus rajataan taulukon kymmeneen maahan. Vaikka olisi riskisyyksien kannalta mielenkiintoista tutkia kehittyviin tai epävakaiden olosuhteiden maihin suuntautuvaa vientiä, pysytään tutkielmassa suomalaisen yrityksen kannalta todennäköisempiin maihin suuntautuvan kaupan riskien analysoinnissa. Jatkossa termillä *Suomen vientikohteet* tarkoitetaan nimellisesti näitä kymmentä yleisintä maata.

Suomelle lähes yhtä tärkeitä vientimaita ovat viimeisen vuosikymmenen ajan olleet Ruotsi, Saksa ja Venäjä. Vielä vuonna 2008 Venäjä oli listauksen kärjessä 11,6 prosentin osuudellaan, Ruotsin ja Saksan osuuksien ollessa kumpikin 10 prosenttia. Rup-

⁷⁸Suomen Tulli B.

lan kurssin romahdus vuonna 2008 yhdistettynä öljyn hinnanalentumiseen, väheni vienti Suomesta Venäjälle myös merkittävästi. Listan kolmen kärjen jälkeen sijoitukset ovat pysyneet jotakuinkin samoina viimeisen kymmenen vuoden aikana.

4.2 Corruption Perceptions Index (CPI)

Transparency International on vuonna 1993 perustettu kansainvälinen kansalaisjärjestö, joka tarkkailee korruptiota ja julkaisee vuosittain korruptioindeksin (Corruption Perceptions Index, CPI). Poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumattoman järjestön päämaja on Berliinissä, ja sillä on paikallisyhdistyksiä yli 100 maassa. Alla olevaan taulukkoon on poimittu Suomen vientikohteiden korruptioindeksit, ja niiden sijoitus globaalissa mittakaavassa.

	Pisteet (/100)	Sijoitus (/177)
Ruotsi	89	3
Norja	86	5
Alankomaat	83	8
Saksa	78	12
Iso-Britannia	76	14
Belgia	75	15
USA	73	19
Viro	68	28
Kiina	40	80
Venäjä	28	127

Kuvio 4

Lähde: Transparency International⁷⁹

Korruptoituneisuudella voidaan nähdä olevan suora vaikutus kunkin maan poliittiseen riskiin. Mitä korruptoituneempi maa on, sitä vaikeampi sinne on harjoittaa vientiä, varsinkin kokemattoman yrityksen toimesta. Lisäksi korruptio on usein liitoksissa myös

⁷⁹ Transparency International A.

rikolliseen toimintaan, joka on omiaan lisäämään epävarmuutta asiakkaan maksukyvyssä.

Transparency International sijoittaa vertailussa olevat maat niiden indeksin arvon mukaiseen järjestykseen. Suomi on useana vuonna pitänyt vertailun kärkipaikkaa ja heikoimmillaankin sen sijoitus on ollut kuudes. Viimeisimmässä vertailussa Suomen vientikohteista heikoiten selviytyivät Kiina ja Venäjä, jotka löytyvät sijoilta 80 ja 127. Loput tutkimuksen kohteena olevista maista sijoittuvat listan 28 vähiten korruptoituneen maan joukkoon, joten niissä korruptiota esiintyy hyvin vähän tai ei juuri ollenkaan.

4.3 Valuuttakurssit

Valuuttakurssien heilahteluilla on vaikutusta vientikaupasta saatavaan tuloon muun muassa, mikäli kauppahinta on määritelty eri valuuttaan kuin euroon. Tällöin kurssin muutos saattaa aiheuttaa myyntisaatavan euromääräisen arvon heikentymisen, mutta on syytä huomioida, että euromääräinen arvo voi yhtäläillä nousta. Suomen vientikohteista valuuttakurssien muutokset eivät luonnollisesti vaikuta euromaihin (Saksa, Alankomaat, Belgia ja Viro), joten alla olevaan taulukkoon on kirjattu kooste ulkomaisten valuuttojen kurseista aikaväliltä 04/2004 - 04/2014.

	USD	GBP	SEK	NOK	RUB	CHY
Minimi	1,1786	0,66341	8,2805	7,3239	33,4973	7,8288
Maksimi	1,5770	0,91966	11,1767	9,4228	49,9477	11,0968
Keskiarvo	1,334	0,78398	9,2998	8,041	38,7168	9,4416
Mediaani	1,3216	0,80484	9,2012	7,9736	38,7945	9,5766
Keskihajonta	0,0896	0,0851	0,5787	0,3882	3,7911	0,9353

Kuvio 5

Lähde: Suomen Pankki⁸⁰

⁸⁰ Suomen Pankki A.

Pitkällä aikavälillä valuuttakurssien kehitykseen vaikuttavat maan inflaatio, inflaatioerot muihin maihin, raha- ja korkopolitiikka, talouden kehitys, vaihtotase ja taloudellisten ja poliittisten olojen vakaus. Lyhyen aikavälin vaikuttajia ovat lisäksi poliittiset muutokset, keskuspankkien toimenpiteet, psykologiset tekijät, odotukset, spekulatio ja sijoittajien toimenpiteet.⁸¹ Poliittisia tekijöitä ovat esimerkiksi vallankumoukset, lakot, sodat ja hallituksen vaihdokset.

Kuviosta 5 on nähtävissä, että viimeisen kymmenen vuoden aikana kurssit suhteessa euroon ovat vaihdelleet valuutasta riippumatta jonkin verran. Tämä ei itsessään ole mitenkään poikkeuksellista, ja kuten mainittua, kurssien muutokset voivat yhtälailla tuottaa kurssivoittoa myyväälle yritykselle. Kuviossa 5 esitellyistä valuutoista selkeästi suurin vaihtelu on ollut Venäjän ruplalla (keskihajonta 3,7911). Venäjälle suuntautuvaan myyntiin on täten syytä vakavasti harkita, millä valuutalla ostajan tulee kauppahinta suorittaa. Oikealla sopimusvaluutan valinnalla voi pienentää valuuttariskin syntymistä. Neuvottelutilanteessa lähtökohtana ovat osapuolten kurssimuutosodotukset, riskiarvot ja kustannusnäkökohdat. Jälkikäteinen sopimusvaluutan muuttaminen johtaa käytännössä usein kauppahinnan tarkistamiseen.

4.4 Arviointi maittain

Tässä luvussa on tarkoitus esitellä ja analysoida Suomen vientikohteiden taloudellista, poliittista ja sosiaalista asemaa, sekä muita seikkoja, joilla on vaikutusta kauppatapatah- tumasta potentiaalisesti syntyvään luottotappioon. Luonnollisesti maat omaavat erias- teista riskisyyttä, joten on syytä paneutua syvällisemmin näihin suuremman riskin maihin, mutta tutkimuksen koskiessa suomalaisen viejäyrityksen näkökulmasta ylei- simpien vientikohteiden luottoriskisyyksistä, ei muiden maiden analysointia, vaikkakin kapeampialaista, ole mielekästä sivuuttaa.

Analysoinnissa keskitytään eri maiden toimintaympäristöihin; talouspolitiikkaan, kan- santalouden kokoon ja toimivuuteen, sosiaalisiin häirtatekijöihin, valuuttakursseihin, viennin ja tuonnin rakenteeseen ja niitä edesauttaviin tai häiritseviin tekijöihin ja mui-

⁸¹ Van Bergen.

hin kulloisenkin maan ominaispiirteisiin, joilla saattaa olla vaikutusta kaupankäyntiin ja siitä oikeutetun korvaukseen saamiseen. Muut tekijät, kuten toimiala, yrityksen koko tai yhtiömuoto, mielletään toisarvoiseksi tässä työssä, ja täten analyysi pyrkiikin keskittymään maiden analysointiin, ja nämä muut tekijät mielletään lukituiksi. Analyysiä ei myöskään tehdä yksittäisen yrityksen näkökulmasta kutakin maata ja yrityksen toimialaa kohtaan. Tämä neutraali katsontakulma tarjoaa tutkimuksen kannalta laajalaisemman kuvan vientikohteen tilanteesta yleensä. Yksittäisten toimialojen näkökulmien erittely tekisi osiosta hyvin rikkonaisen, ja tilanteet yksittäisen toimialan sisällä muuttuvat niin nopeasti, ettei niiden kuvaamista koeta mielekkääksi.

Kansainvälisiä luottovakuuspalveluita tarjoava Euler Hermes laatii vuosittain oman maakohtaisen riskiluokituksensa, jossa mittareina on muun muassa taloudellinen tasapaino, liiketoimintailmaston laatu ja poliittisten vaaratekijöiden todennäköisyys. Kuviossa 6 on listattuna Suomen vientikohteiden saamat maariski-arvosanat. Tuloksista on vedettävissä johtopäätöksenä se, että Euler Hermes:n mukaan suomalaisen yrityksen riski saada luottotappioita muihin kärkikymmenikön maihin kuin Venäjälle suuntautuvasta viennistä on matala. Tutkielmassa pyritään kuitenkin pilkkomaan nuo maariskin tasot pienempiin osiin, ja selvittämään kunkin maan potentiaalisimmat luottoriskin aiheuttajat.

Maa	Arvosana	Maariskin taso
Ruotsi	AA	1
Venäjä	C	4
Saksa	AA	1
USA	AA	1
Alankomaat	AA	1
Iso-Britannia	AA	1
Kiina	B	1
Norja	AA	1
Belgia	AA	1
Viro	AA	1

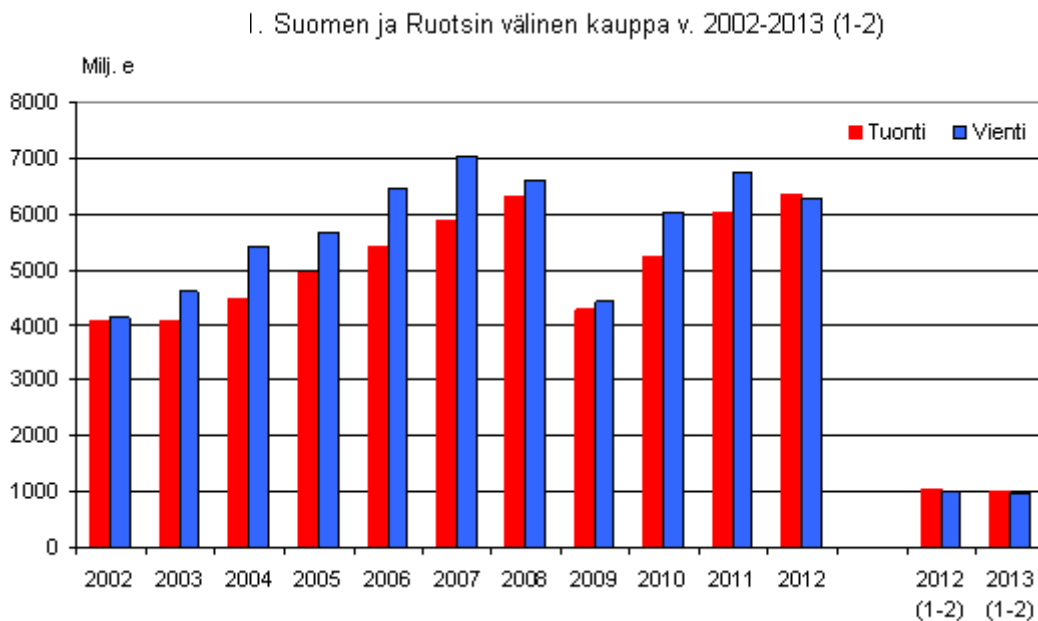
Kuvio 6

Lähde: Euler Hermes⁸²

⁸² Euler Hermes.

4.4.1 Ruotsi

Suomalaisten yritysten vienti Ruotsiin on ollut merkittävää kautta historian, ja vuonna 2012 oli Ruotsi Suomen tärkein vientimaa reilun 11 prosentin osuudella koko viennistä. Vuodesta 2010 lähtien kärkisijaa pitäneeseen Ruotsiin viedään eniten öljytuotteita, kemiallisia aineita ja koneita ja laitteita.

Kuvio 7

Lähde: Suomen Tulli⁸³

Kuten kuviosta 7 käy ilmi, on viennin euromääräinen arvo Ruotsiin vaihdellut melko paljon vuosien 2002 ja 2012 välillä. Viennin prosentuaalinen osuus on kuitenkin pysynyt tasaisesti välillä 9,9-11,9%.⁸⁴

Ruotsin talous on rakentunut hyvin samanlaiseksi kuin Suomenkin. Pieninä talousalueina ne ovat molemmat tukeutuneet vahvaan vientiin. Siinä, missä Suomen vienti on hieman heikentynyt talouskriisin aikaan, on Ruotsissa onnistuttu pienen laskun jälkeen samaan talouskasvu käyntiin huomattavasti nopeammin kuin Suomessa. Suurin yksittäinen syy tähän on valuutta. Suomi joutuu noudattamaan euromaiden yhteistä raha- ja

⁸³ Suomen Tulli C s. 1.

⁸⁴ Suomen Tulli C s. 3.

talouspolitiikkaa. Ruotsin kruunu heikkeni pian kansainvälisen talouskriisin alettua hyvin voimakkaasti suhteessa maailman päävaluuttoihin, kuten euroon. Samaan aikaan euro ei heikentynyt suhteessa muihin valuuttoihin vaan päinvastoin se vahvistui, etenkin suhteessa länsinaapurin kruunuun. Tämä on omiaan heikentämään suomalaisen yrityksen hintakilpailukykyä suhteessa ruotsalaiseen kilpailijaan. Toisaalta Ruotsin kruunun heikentyminen suhteessa euroon kasvattaa valuuttakurssiriskiä vietäessä tavaraa luotolla Suomesta Ruotsiin. Esimerkiksi pitkän maksuajan konehankinnoissa kruunun radikaali heikkeneminen suhteessa euroon voi aiheuttaa maksuvaikeuksia hankintasummien ollessa merkittäviä.

Muilta osin vienti Ruotsiin on niin pieniriskistä kuin luottokauppa käytännössä voi olla. Ruotsin vahvuuksia ovat vakaa poliittinen ilmapiiri, ulkomaisiin sijoituksiin suopeasti suhtautuva ympäristö, hyvin toimivat pääomamarkkinat, erinomainen infrastruktuuri ja tutkimusta ja kehitystä tukeva ilmapiiri.⁸⁵ Ruotsin sijoittuminen kolmanneksi luvun 4.2 korruptioindeksin vertailussa tukee tätä kuvausta erinomaisesti. Poliittinen ja taloudellinen vakaus on erinomaisella tasolla, ja ruotsalaisten osapuolten moraali kaupankäynnissä on maailman mittapuulla kärkipäätä. Liiketoiminnan riskin siirtäminen aiheuttaa aina kustannuksia, joten on syytä harkita vaatiiko ruotsalaiselta kauppa-kumppaniltaan mitään vakuuksia. Mikäli luottoriskiin halutaan kuitenkin varautua, soveltuu pankkitakaus yksinkertaisen käytettävyytensä ja paikallisten pankkien hyvän maksukyvyn ansiosta erinomaisesti Ruotsiin suuntautuvaan kauppaan. Valuuttakurssiriskiä vastaan on mahdollista laatia valuuttatermiinisopimus, jolloin kurssitappio ja -voitto voidaan eliminoida. Yrityksen on syytä harkita laatiiko se tällaisen sopimuksen pienimmistäkin oikeustoimista, vaikka kustannus olisikin vain menetetty työaika sopimusta laadittaessa ja toteutettaessa.

4.4.2 Venäjä

Venäjä on toimintaympäristönä haastava ja erityisosaamista vaativa, mutta ostovoiman kasvu sekä kaupan ja palvelujen nopea kehittyminen ovat tehneet siitä houkuttelevan kohteen, jossa monet suomalaiset yritykset ovat onnistuneet menestymään. Vaikka ra-

⁸⁵ Finpro B (2010) s. 17.

kentäminen ja investointitoiminta ovat vasta toipumassa lamasta, Venäjä tulee säilymään Suomen liike-elämälle tärkeänä ja kiinnostavana kohteena. Venäjän kaupassa on kuitenkin tunnetusti melko paljon vaikeuksia ja tyypillisesti ne liittyvät rajanylitys- ja tullausmenettelyihin sekä yleensä raskaisiin viranomaismääräyksiin ja -käytäntöihin ja niiden vaikeasti ennakoitavaan soveltamiseen. Venäjä rajoittaa ulkomaankauppaa myös erilaisilla suojatoimilla, kuten tuontikielloilla⁸⁶.

4.4.2.1 CEMAT

Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun kansainvälisten markkinoiden tutkimuskeskus (Center for Markets in Transition, myöh. CEMAT) toteutti vuosina 2009-2011 tutkimuksen liiketoiminnan turvallisuudesta Venäjällä ja Kiinassa.⁸⁷ Tässä luvussa esitellään niitä turvallisuusuhkia ja liiketoiminnan riskejä Venäjällä, jotka nousivat esiin tutkimuksessa. Tutkimustulosten perusteella suomalaisyritysten Venäjän liiketoiminnalle tyypillisimpiä ulkoisia turvallisuusuhkia ovat viranomaissäätelyyn liittyvät ongelmatilanteet, joihin toisinaan liittyy myös korruptiota. Venäläisen lainsäädännön viranomaisille antamat laajat valtuudet pysäyttää yrityksen toiminta epäiltäessä säädösten rikkomista ovat myös heijastuneet suomalaisyritysten toimintaan.

Liiketoiminnan turvallisuuden kannalta haasteellista on venäläisen liike-elämän läpinäkymättömyys, joka ilmenee esimerkiksi yritysoston kohteen, yrityksen venäläisen johdon tai liikekumppanin kytköksinä rikollisuuteen tai korruptoituneisiin viranomaisiin. Korruptio on monissa kehittyvissä talouksissa keskeinen liiketoimintaympäristön ongelma. Yritykset voivat kohdata korruptiota sekä suhteissa viranomaisiin että yritysten keskinäisissä sopimussuhteissa. Suomalaisyritysten Venäjällä kohtaamia tyypillisiä viranomaiskorruption muotoja ovat viranomaisbyrokratian nopeuttamiseksi vaaditut epäviralliset maksut ja viranomaistarkastuksiin liittyvät, perusteiltaan epäselvät sakko- luonteiset maksut.⁸⁸ Tämän tutkielman luvussa 4.2 esitetyn taulukon perusteella Venäjä voidaan mieltää, etenkin Suomen vientikohteisiin nähden erittäin suuren poliittisen riskin maaksi, nimenomaan yleisen korruptoituneisuuden takia.

⁸⁶ Evira.

⁸⁷ Kosonen (2011).

⁸⁸ Kosonen (2011) s. 3.

Yritystoiminnan sääntely Venäjällä on raskasta ja viranomaisvaatimusten noudattaminen vaatii yrityksiltä paljon työtä. Liiketoiminnan turvallisuusriski sääntelystä muodostuu silloin, kun yrityksen toiminnan käynnistyminen viivästyy tai sen toiminta keskeytyy viranomaisten toiminnan johdosta. Yrityksen lupahakemus voi juuttua virkamieskoneistoon tai sen liitteiksi vaadittavien asiakirjojen hankkiminen voi osoittautua lähes mahdottomaksi. Väärin täytetyt tullipaperit voivat puolestaan jumiuttaa maahantuotavan tavaran tulliin kuukausiksi. Venäläisen byrokratian erityispiirteinä ovat viranomaistarkastukset, joilla valvotaan sitä, että yritykset noudattavat lainsäädäntöä ja viranomaismääräyksiä. Liiketoiminnan turvallisuusriskin viranomaistarkastuksista tekee se, että Venäjän lainsäädäntö antaa viranomaisille laajat valtuudet keskeyttää yrityksen toiminta tutkinnan ajaksi, mikäli sitä epäillään säädösten rikkomisesta. Vaikka epäily osoittautuisikin myöhemmin aiheettomaksi, yrityksen liiketoiminnalle on saatanut aiheutua valtavia vahinkoja. Noudattamalla mahdollisimman tarkkaan lainsäädäntöä ja muita määräyksiä, voi parhaiten hallita viranomaisbyrokratian aiheuttamia riskejä.⁸⁹ Viranomaisten kanssa toimimisesta tekee Venäjällä kuitenkin haastavan se, että siihen kytkeytyy usein korruption uhka.⁹⁰ CEMAT:n tutkimuksessa haastatellut korostivat sitä, että ratkaisuna korruptio-ongelmaan, täytyy oman toiminnan olla ehdottoman läpinäkyvää eikä lahjusvaateisiin tule suostua.

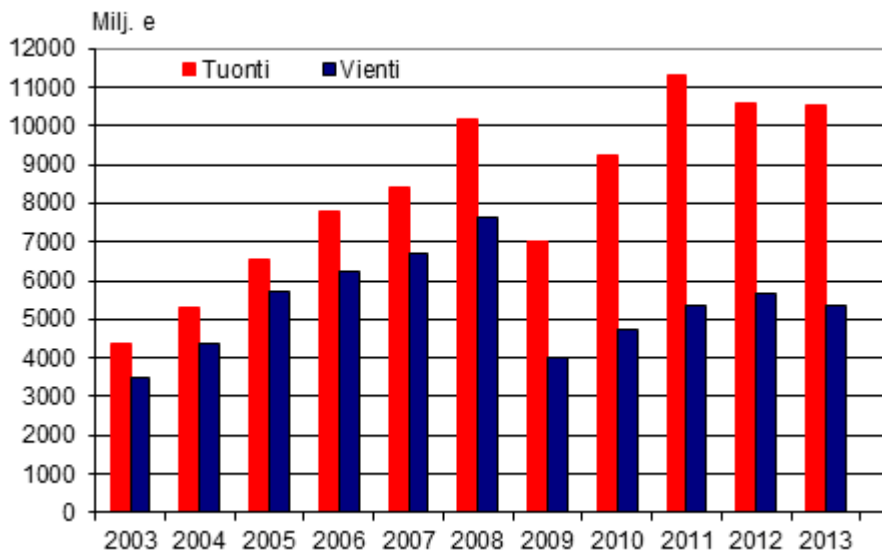
Sopimusrikkomuksia syntyy lähes väistämättä riippumatta kohdemaasta. Venäjällä, kuten monissa muissakin maissa, tyypillisimpiä sopimusrikkomuksia ovat erilaiset maksuhäiriöt ja -viivästykset. CEMAT-tutkimuksen tulosten perusteella maahantuojien kanssa on syntynyt erimielisyyksiä niin tavaroita koskevien sertifikaattien kuin itse tavaroiden omistusoikeudesta. Maahantuojan vaihtuessa tuotteita on jouduttu usein sertifioimaan uudestaan, kun sertifioinnin hoitanut maahantuoja on kieltäytynyt luovuttamasta alkuperäisiä sertifikaatteja. Ratkaisuna monet yritykset ovatkin päätyneet hoitamaan maahantuonnin ja tuotteiden sertifioinnin Venäjällä itse. Tämä on suotavaa etenkin silloin, kun maahan tuotavat tuotteet ovat arvokkaita tai niitä tuodaan suuria määriä. Yrityksen liiketoiminnan kannalta kriittisissä tapauksissa suomalaisyritykset

⁸⁹ Puolustusministeriö (2008) s. 31–21.

⁹⁰ Transparency International B s. 5. Transparency Internationalin vertailu Bribe Payer's Index (BPI) perustuu yritysjohtajien näkemyksiin siitä, miten todennäköisesti eri maista tulevat yritykset maksavat lahjuksia vastaajan kotimaassa. Viimeisimmässä, vuoden 2011 tutkimuksessa, oli mukana 28 maata, joista kiinalais- ja venäläisyrietykset ottivat kaksi viimeistä sijaa.

voivat turvautua myös Suomen suurlähetystön tai konsulaatin apuun. Näillä on puolestaan käytettävissään omat viranomaisverkostonsa asioiden ratkaisemiseen. Oikeusteitse ratkaisua kannattaa hakea vain todella merkittävässä tapauksissa, sillä se on sekä hidasta että kallista.

4.4.2.2 Talouden suhde riskeihin

Kuvio 8

Lähde: Suomen Tulli⁹¹

Venäjän kaupan alijäämä oli vuonna 2012 lähes 4,9 miljardia euroa. Koko kauppavaihdolla mitattuna Venäjä on ollut suurin kauppakumppanimme vuodesta 2007 lähtien. Venäjä on selvästi Suomen suurin tuontimaa, vuonna 2012 sen osuus tuonnista oli 17,8 prosenttia. Saksan osuus tuonnista oli 12,3 prosenttia ja Ruotsin 10,7 prosenttia. Viennissä Venäjä oli 10 prosentin osuudellaan toisella sijalla Ruotsin (11,1 %) jälkeen.

Kesällä 2002, Yhdysvaltojen Kauppaministeriö (The US Department of Commerce) myönsi kauppalaissaan (US trade law) käytettävän termin markkinatalous (market economy) sovellettavaksi Venäjään. Markkinataloudeksi käsitetään talousaluetta, joka toimii markkinoiden ehdoilla, eikä valtiolta kykene yksin käyttämään määräysvaltaa sen hallinnoimiseksi. Kauppaministeriö totesi arvioissaan, että hallituksen vaikutus va-

⁹¹ Suomen Tulli D.

luutta- ja työmarkkinoihin, hinnoitteluun ja investointi- ja tuotantopäätöksiin on vähentynyt siinä määrin, että Venäjän voitiin katsoa muuntuneen kommunistisesta taloudesta markkinataloudeksi.⁹² Venäjä mielletäänkin usein poliittisen riskin maaksi, josta esimerkkinä voidaan mainita vuoden 2014 Ukrainan kriisi, joka on saanut Venäjän parlamentin ylähuoneen, liittoneuvoston, valmistelemaan lakiluonnosta, joka sallisi eurooppalaisten ja yhdysvaltalaisen omaisuuden takavarikoimisen Venäjällä.⁹³ Käytännössä siis kaikki omaisuus ja sijoitukset saattavat hävitä yhdessä yössä. Lakia tullaan luultavasti käyttämään ainoastaan, jos länsi ryhtyy laajamittaisiin talouspakotteisiin. Lain käyttöä ei kuitenkaan pidetä todennäköisenä, koska sen jälkeen kynnyksellä sijaitsevat jatkossa Venäjälle kasvaisi niin suureksi, ettei venäläisilläkään olisi siihen varaa.

Sekä Suomi että Venäjä ovat CISG-sopimuksen osapuolia, joten suomalaisen toimittajan ja venäläisen ostajan väliseen toimitussopimukseen sovelletaan kansainvälistä kauppalakia, ellei sopimuksessa ole muuta sovittu. Mikäli osapuolet pääsevät yhteisymmärrykseen sovellettavasta laista, voivat he kuitenkin siitä vapaasti sopia. Usein suomalaiset yhtiöt pyrkivätkin pitämään toimitussopimukset Suomen lain alaisina. Toimitussopimuksessa voidaan sopia myös oikeuspaikasta, jossa mahdolliset riidat ratkaistaan. Suomalaiset mielellään ratkaisisivat sopimuksia koskevat erimielisyydet kotimaisissa tuomioistuimissa, mutta hankalaksi tämän tekee se, että Suomen ja Venäjän välillä ei ole voimassaolevaa sopimusta ulkomaisten tuomioiden täytäntöönpanosta⁹⁴. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi suomalaisen käräjäoikeuden tuomio ei käytännössä ole toimeenpantavissa Venäjällä ostajaa vastaan. Edellä mainitusta johtuen toimitussopimuksessa olisi syytä sopia välimiesmenettelystä, joka voidaan pitää esimerkiksi Helsingissä ja jonka tuomio on toimeenpantavissa New Yorkin yleissopimuksen puitteissa Venäjällä.⁹⁵ Vaihtoehtoisesti voidaan sopia venäläisestä tuomioistuimesta, jolloin tuomio on luonnollisesti toimeenpantavissa Venäjällä.

Venäjän tärkeys kauppakumppanina näkyy myös maakohtaisissa kaupanestetilastoissa, sillä yritysten tekemien ilmoitusten perusteella noin 42 prosenttia kaikista kaupanesteistä kohdataan Venäjällä. Osaksi tämä johtuu siitä, että Venäjä on yksi Suomen mer-

⁹² Terterov (2003) s. 46.

⁹³ Lindström (2014).

⁹⁴ Oikeusministeriö.

⁹⁵ New York Arbitration Convention.

kittävimmistä kauppakumppaneista ja kaupankäyntitilanteita on eniten, mutta myös kaupanesteitä on Venäjällä selvästi enemmän kuin useimmissa muissa maissa. Suomalaisyriyten mukaan eniten ongelmia aiheuttavat tullausmenettelyt, joihin liittyy epäjohtonmukaisuutta, ennalta arvaamattomuutta, hitautta ja vaihtelevuutta käytännöissä. Teknisiä kaupanesteitä ovat muun muassa korkeat tullitariffit sekä erilaiset asiakirja- ja sertifikaattivaatimukset.⁹⁶

Maksuhäiriöiden osalta yritysten Venäjällä käyttämät keskeiset ratkaisukeinot eivät juurikaan poikkea muilla markkinoilla käytössä olevista keinoista. Yrityksen luotettavuutta on hankala tarkistaa etukäteen, koska yhtenäistä maksuhäiriörekisteriä ei Venäjällä ole käytössä. Vaikka Venäjällä toimii nykyään myös laillisia perintätoimistoja, harvat suomalaisyritykset turvautuvat niiden palveluihin. Tämä saattaa osaltaan johtua siitä, että osa perintätoimistoista käyttää väkivallalla uhkailua ja muita kyseenalaisia perintäkeinoja. Saatavien periminen oikeusteitse on puolestaan usein tehotonta, koska oikeuden päätösten toimeenpano ontuu.⁹⁷ Näistä syistä johtuen saatavia ei usein lähdeitä perimään lainkaan, mikä korostaa entisestään maksujärjestelyn valinnan tärkeyttä jo ennen varsinaista kaupantekoa.

Muiden sopimusrikkomusten ennaltaehkäisyssä ei voi olla korostamatta hyvin laadittujen ja perusteellisten sopimusten merkitystä. Etenkin monet suomalaiset pienet ja keskisuuret yritykset ovat tottuneet kotimaan markkinoilla toimimaan suullisilla sopimuksilla, mutta Venäjällä sellaiset antavat turhan helposti mahdollisuuden vilpilliseen toimintaan. Suullisten sopimusten varaan ei pidä jättää mitään merkittäviä asioita, edes pitkäaikaisten kumppanien kanssa. Sopimus kannattaa myös käännettää omalla tulkilla. Usein on tapana tehdä sekä englannin- että venäjänkielinen sopimus, mutta riitatilanteessa vain venäjänkielinen sopimus on pätevä.⁹⁸ Sopimusrikkomusten riskiä voi pienentää myös jo aiemmin käsitellyillä taustaselvityksillä ja sopimuskumppaneiden kuten alihankkijoiden huolellisella valvonnalla.

⁹⁶ Vuola – Kangas – Sormunen – Vilhunen (2009) s. 34.

⁹⁷ Suomalais-venäläinen kauppakamari (2007) s. 189–190.

⁹⁸ Nystén-Haarala (2014) s. 1024–1026.

Venäjälle suuntautuvan viennin juridinen monimutkaisuus ja epäselkeys ovat aikaansaaneet sen, että erityisesti pienten yritysten keskuudessa Incoterms-lausekkeista suosituimmaksi on noussut EXW – Ex Works, joka tarkoittaa sitä, että myyjän velvollisuutena on asettaa tavara ostajan käytettäväksi toimipaikallaan, ja ostajan velvollisuudeksi jää tavaran kuljetuksen järjestäminen. Tämä johtuu siitä, että yritysten osaaminen rajoittuu useasti itse tuotteisiin ja niiden myyntiin, mutta vientiin liittyviä vastuita ja toimenpiteitä ei välttämättä osata tai haluta ottaa suoritettavaksi.⁹⁹

Venäjän talouskasvu jäi vain 1,3 prosenttiin vuonna 2013 ja kasvu näyttää jäävän vaatimattomaksi myös lähivuosina. Ruplan kurssilla on ollut laskupaineita vaihtotaseen ylijäämän pienenemisen ja kiihtyvän pääomapaon seurauksena. Kevättalvella 2014 alkanut Ukrainan kriisi, Krimin liittäminen Venäjään ja tästä seuranneet EU:n, Yhdysvaltojen ja muiden maiden pakotteet ovat edelleen heilauttaneet ruplan kurssia. Pakotteiden ja kriisin myötä ulkomaisten sijoittajien luottamus Venäjään on laskenut jyrkästi, mikä on johtanut Venäjän luottoluokituksen huonontumiseen. Keskuspankki kuitenkin pitää kiinni tavoitteestaan tehdä ruplasta kelluva valuutta vuoteen 2015 mennessä, vaikka se aikoo edelleen estää tukioistoilla ruplan liian suuret kurssivaihtelut. Heikentynyt rupla on lisännyt inflaatiopaineita ja erityisesti tuontielintarvikkeiden hinnat ovat nousseet nopeasti.¹⁰⁰ Venäjän tavoitteena on lisäksi vähentää tuontiriippuvuuttaan vahvistamalla omaa kotimaista tuotantoa eri sektoreilla. Venäjän talouden modernisointi ja rakenteiden uudistaminen eivät ole kuitenkaan edenneet vielä sille tasolle, että Venäjä pystyisi korvaamaan tuotantoteollisuuden vaatimia koneita, laitteita ja teknologiaa vastaavilla kotimaisilla.¹⁰¹

Valittaessa maksutapaa, tulee ottaa huomioon välitettävän maksun nopeus, varmuus ja siitä aiheutuvat kustannukset. Ennakkomaksu on yleisesti käytetty ja turvallinen maksutapa vientikaupassa Venäjälle. Vaihtoehtoisena menettelynä ennakkomaksulle voidaan maksuehtona käyttää remburssia. Usein saatetaan kuitenkin joutua tilanteeseen, että venäläisten pankkien huonon luottokelpoisuusluokituksen takia suomalaiset pankit eivät pysty vahvistamaan venäläisten pankkien antamia rembursseja. Tämän lisäksi

⁹⁹ Nykänen (2001) s. 44–48.

¹⁰⁰ Ulkoasiainministeriö A s. 8.

¹⁰¹ Ulkoasiainministeriö A s. 15.

kaikille venäläisille yrityksille eivät kansainväliset remburssisäännöt ole tuttuja, mikä voi aiheuttaa sekaannuksia remburssin käytössä, siitäkin huolimatta, että säännöt ovat käännetty venäjän kielelle ja vahvistettu Venäjän lainsäädännössä¹⁰². Myyjän itsensä kannalta turvallisoin maksutapa olisi vahvistettu remburssi, joka tosin maksujärjestelyinä aiheuttaa runsaasti kustannuksia. Suomalainen pankki ei myöskään vapaaehtoisesti tarjoutu vahvistamaan Venäjälle suuntautuvan kaupan remburssia, mutta Finnveran remburssitakuun tuella sekin on mahdollista. Yleisesti käytössä kuitenkin on vähintään osittainen ennakkomaksu, jolla turvataan jo osa itselle aiheutuneista kuluista. Poissuljettu vaihtoehto ei ole myöskään puhdas ennakkomaksu, etenkin tilanteissa, joissa asiakas ei ole entuudestaan tuttu. Tilanne muuttuu hieman pidempikestoisissa liikesuhteissa, mutta Venäjän poliittinen ilmapiiri aiheuttaa sen, että jokin vakuus ostajalta on lähes välttämätön riippumatta liiketoimien toistuvuudesta, sillä venäläisen asiakkaan maksukyky tai maksun suorittamisen mahdollisuus saattavat heikentyä täysin ostajasta riippumattomistakin syistä. Huomiota tulee myös antaa kaupan maksuajalle, mikäli ei ole sovittu puhtaasta ennakkomaksusta. Esimerkiksi 90 päivän maksuehto luo melko suuren riskin sille, että ostajan taloudellinen tilanne on kerinnyt muuttua huomattavasti, ja hänelle on saatettu toimittaa lisää tavaraa, ennen kuin ensimmäisenkään maksusuorituksen eräpäivä tulee vastaan. Näin ollen on hyvä varmistua siitä, ettei luotto yksittäiselle yritykselle pääse kasvamaan kohtuuttoman suureksi, ja että kassavirta asiakkaalta on tasaista ja säännöllistä. Näiden lisäksi valuuttakurssiriskiinkin on mahdollista turvautua valuuttatermiinin avulla, joka etenkin Venäjän ruplan voimakkaiden kurssivaihteluiden takia on hyvin perusteltua.

4.4.3 Saksa

Saksa on maailman neljänneksi suurin talousmahti vajaan 2 500 miljardin euron vuotuisella bruttokansantuotteella.¹⁰³ Vaikka Saksalla on Euroopan suurimmat kotimarkkinat, nojaa sen talous vahvasti vientiin. Viennin osuus on yli kolmannes kansantaloudesta. Tietyillä aloilla ja alueilla viennin osuus on yli puolet kokonaistuotannosta. Saksa ja Kiina ovat kilpailleet viime vuosina suurimman vientimaan tittelistä. Vaikka Sak-

¹⁰² Suomalais-venäläinen kauppakamari (2007) s. 201.

¹⁰³ Trading Economics A.

san talous on selkeästi ylijäämäinen ulkomaankaupan osalta, on Saksa myös merkittävä tuontimaa.

Poliittisesti ja taloudellisesti Saksa on varsin vakaa maa kauppakumppanina ja ulkomaisten investointien kannalta. Saksan kilpailukyky on joko hyvä tai erinomainen arvioijasta riippuen. World Economic Forumin vuoden 2013 vertailussa Saksan yleinen kilpailukykyindeksi oli 4. korkein 148 maan joukossa¹⁰⁴. Institute of Management Development:in vuoden kilpailukykyvertailussa Saksa oli 6. sijalla 60 tutkitun maan joukossa.¹⁰⁵ Saksan maariskin voidaan täten olettaa olevan melko mitätön, mikäli se suhteutetaan globaaliin mittakaavaan. Suomalaiselle viejäyritykselle suurimman riskin liiketoiminnalle tarjoaakin juuri Saksan todella kilpaillut markkinat. On hyvin todennäköistä, että saksalainen ostaja pystyy vaikuttamaan kaupassa käytettyihin ehtoihin huomattavasti enemmän kuin pienemmillä markkinoilla toimivat yritykset.

Finnvera luokittelee Saksan erinomaisen maksukyvyyn maaksi, eli maaluokka 0/7. Näin ollen sen tarjoamat vientitakuut maariskiä vastaan koetaan melko tarpeettomiksi. Euroopan unionin tiedonannon¹⁰⁶ mukaisesti julkiset vientitakuulaitokset eivät taasen voi taata niin sanottuja markkinariskejä, minkä seurauksena Finnvera ei voi taata alle 2 vuoden riskiajalla (tuotteen valmistus- ja takaisinmaksuaika) toteutettavia vientikauppoja EU-maihin.

Kuten edellä mainitut kilpailukykyindeksit, niin myös kuvio 4 vahvistaa sen, että liiketoimintakumppanina saksalainen yritys omaa vakaan toimintaympäristön, joka luo pohjan toimivalle ja onnistuneelle kaupankäynnille. Tämä ei toki tarkoita, etteikö yksittäinen toimija voi ajautua maksuvaikeuksiin. Tutkimuksen kannalta ei kuitenkaan ole missään määrin mielekäästä huomioida kaikkia mahdollisia skenaarioita ja poikkeuksia. Kuten aikaisemmin on mainittu, niin täydellistä analyysiä liiketoiminnan riskeistä ja niihin varautumisesta on mahdoton tehdä, on usein tyydyttävä arvioihin siitä, millä riskisyystasolla yritys tällä hetkellä on ja mihin suuntaan tämä taso voisi todennäköisimmin liikkua. Saksan kohdalla riskin taso on hyvin matalalla, eikä se ole en-

¹⁰⁴ World Economic Forum.

¹⁰⁵ Institute of Management Development.

¹⁰⁶ Official Journal of the European Union.

simmäinen maa, jonka riskisyys olisi nousemassa. Mikäli vakuuden ostajalta haluaa, niin kevyen käytettävyytensä ansiosta pankkitakaus soveltuu remburssia paremmin. Valuuttakurssiriskiä Saksaan vietäessä ei ole, koska myös siellä virallinen valuutta on euro, joka näin ollen toimii maksuvaluuttana valtaosassa saksalaisten kanssa käydyistä kaupoista.

4.4.4 Yhdysvallat

Yhdysvallat on lähes kaikilla mittareilla mitattuna maailman suurin talousmahti. Toisin kuin esimerkiksi Euroopan suurimman kansantalouden, Saksan, on Yhdysvaltojen vaihtotase ollut alijäämäinen jokaisena vuotena vuodesta 1971 saakka, lukuun ottamatta kahta vuotta.¹⁰⁷ Suuri kansantalouden koko tarjoaa luonnollisesti paljon potentiaalia viejäyrityksen kannalta, mutta yhtäläillä se on alttiina käytännössä kaikille poliittisille ja taloudellisille heilahteluille, tapahtuivat ne missä tahansa päin maailmaa. Suuren talouden riskien realisoituminen saa luonnollisesti aikaan suurempia seurauksia kuin pienen maan. Tämä nähtiin, ja sen vaikutukset näkyvät edelleen, vuonna 2007 alkaneessa finanssikriisissä. Monien tekijöiden, kuten holtittoman rahapolitiikan ja pankkivalvonnan vajavaisuuden, seurauksena suuria pankkeja kaatui ja pystyyn jääneiden uskottavuus luotettavana yhteistyökumppanina romahti. Koettu kriisi viimeistään vahvistaa sen, että talouden volyyymi ei missään nimessä ole omiaan vähentämään kaupankäynnissä olevaa poliittista ja taloudellista maariskiä.

EU:n ja Yhdysvaltojen väliset, niin sanotut transatlanttiset, taloussuhteet eivät ole aikaisemmin saavuttaneet vapaakauppasopimukseen verrattavaa sopimustasoa, vaikka sekä EU että Yhdysvallat ovat tahoillaan solmineet vapaakauppasopimuksia useiden yksittäisten maiden kanssa. Atlantin molemmin puolin on kuitenkin aloitettu arvioida uudestaan niitä mahdollisuuksia, joita EU:n ja Yhdysvaltojen välisten taloussuhteiden syventäminen voisi tuoda tullessaan. Poliittista tahtoa jopa pidemmälle kuin pelkkään vapaakauppaan perustuvaan sopimukseen on väläytetty. Mahdollinen sopimus kulkee nimellä transatlanttinen kauppa- ja investointikumppanuussopimus (Transatlantic Tra-

¹⁰⁷ United States Census Bureau.

de and Investment Partnership, myöh. TTIP-sopimus).¹⁰⁸ TTIP-sopimuksen tavoitteena on helpottaa tavaroiden ja palveluiden myyntiä ja ostoa EU:n ja Yhdysvaltojen välillä, poistamalla kaupankäynnin esteitä monilta eri toimialoilta. Tämä tarkoittaa muun muassa tullauskäytäntöjen helpottumista vähentämällä teknisiä säädöksiä, standardeja ja hyväksymisprosesseja. Toistaiseksi nämä aiheuttavat suuria rahallisia ja ajallisia kustannuksia yrityksille, jotka haluavat myydä tuotteitaan molemmilla markkinoilla. Esimerkiksi automalli, joka on todettu Euroopassa turvalliseksi, joutuu läpikäymään uuden hyväksymisprosessin Yhdysvalloissa, vaikka turvallisuusstandardit ovat yhtäläiset molemmilla markkinoilla.¹⁰⁹ Nykyisellään viejäyrityksen kannalta riskiä aiheuttaa se mahdollisuus, että sen viemä tuote ei jostain syystä läpäisekään paikallisen viranomaisen tarkastusta tai tarkastusprosessi vie niin paljon aikaa, että kauppa purkautuu.

Yhdysvaltojen dollari on ylivoimaisesti maailman vaihdetuin valuutta. Kuviossa 9 on kuvattu euron suhdetta dollariin vuosina 2003-2014. Suhteessa euroon dollari on heikentynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana hieman. Lukuun ottamatta muutamaa jyrkkää muutosta, on euron ja dollarin kurssi ollut silti melko vakaa finanssikriisin jälkeen.

Kuvio 9

Lähde: European Central Bank¹¹⁰

¹⁰⁸ Kaitila – Kotilainen (2013) s. 3.

¹⁰⁹ European Commission A.

¹¹⁰ European Central Bank.

Valuuttakurssin trendi on ollut nouseva, muttei niin johdonmukaisesti, että dollarin voisi mieltää sisältävän suurta valuuttakurssiriskiä. Niukkojen resurssien riskienhallinnassa ei siis ole ensisijaista turvata saamisiaan valuuttakurssierojen varalta, mutta muiden riskien olemattomuuden antaessa tähän varaa, ei ole täysin perustelematonta varautua valuuttakurssienkin muutoksiin.

Kuvion 4 korruptioindeksi ei anna viitteitä siihen, että Yhdysvaltojen poliittinen riski olisi erityisen korkea. Julkinen valta ei aseta toiminnalle esteitä, mikä aikaansaisi epävarmuutta markkinoiden toimintaan. Poliittista riskiä suuremman uhan muodostaa kaupalliset riskit. Pankkien ja rahoituslaitosten maksukyvyt eivät ole parhaiden eurooppalaisten tasolla, eikä oman pääoman ehtoinen rahoitus ole yritysten ensisijainen vaihtoehto investointien rahoitukseen. Jokin vakuus on siis suotavaa vaatia amerikkalaiselta asiakkaalta. Pankkitakaus on toimiva, finanssikriisin aikaansaamista uhkakuvista huolimatta, mutta paremman turvan saatavilleen saa käyttämällä remburssia, jonka käyttö on hyvin yleistä Yhdysvalloissa¹¹¹, ja näin ollen erittäin käytännöllinen ja turvallinen. Mikäli haluaan varmistua, ettei kaupasta synny valuuttakurssitappiota, toimiva järjestely tähän on valuuttatermiini.

4.4.5 Alankomaat

Alankomaat on markkina-alueeltaan pieni talous, joka on pitkälti riippuvainen viennistä ja globaalista taloustilasta. Tämänhetkisellä talouskriisillä on ollut huomattavat vaikutukset myös Alankomaiden talouteen. Kotimainen kulutus on matalalla tasolla ja Alankomaiden taloudellisen tutkimuslaitoksen ennusteen mukaan Alankomaiden talous kasvaa vuoteen 2017 keskimäärin 1,25 prosenttia. Vuosina 2008–2012 kasvu on ollut keskimäärin nolla prosenttia. Maan hallituksen keskeisenä tavoitteena on ollut tasapainottaa julkista taloutta säästöin ja veronkorotuksin. Pidemmällä tähtäimellä pyritään muun muassa vahvistamaan kansainvälistä kilpailukykyä.¹¹² Huolestuttavista tilastoista huolimatta Alankomaat kuuluu maailman kilpailukykyisimpiin maihin. World Economic Forum listasi vuonna 2013 Alankomaat kilpailukyvyltään maailman kah-

¹¹¹ International Chamber of Commerce (2014) s. 50.

¹¹² Ulkoasiainministeriö B.

deksanneksi parhaaksi¹¹³ ja korosti ennen kaikkea innovatiivisuutta ja toimivia rahoitusmarkkinoita. Eurostat:in mukaan Alankomaiden työttömyysprosentti oli vuonna 2013 EU:n viidenneksi matalin¹¹⁴. Alankomaiden ulkomaankaupan tase on pitkään ollut ylijäämäinen. Vuonna 2013 Alankomaiden vienti oli 554,7 miljardia euroa ja tuonti 501,1 miljardia euroa¹¹⁵. Ylijäämään ovat vaikuttaneet esimerkiksi suhdanneherkkien tuotteiden pieni osuus viennissä sekä omavaraisuus maakaasussa.

Alankomaiden pankkisektori kärsii myös huomattavasti maan talouden avoimuudesta. Vuoden 2008 finanssikriisin seurauksena useampi pankki jouduttiin pelastamaan valtion toimesta, ja kriisin seurauksena pankit ovat myös joutuneet kärsimään asuntomarkkinoiden laskusuhdanteesta. Vuoden 2008 huippuluvuista, asuntojen arvot ovat laskeutuneet noin 20 prosenttia, mikä on vaikuttanut merkittävästi Alankomaihin, jonka kotitalouden tuloihin suhteutettu lainan määrä on kansainvälisesti mitattuna melko korkea, melkein kaksinkertainen verrattuna Yhdysvaltojen vastaavaan finanssikriisin aikaan 2008.¹¹⁶

Maan juridinen viitekehys nähdään erittäin vakaana. Se takaa vahvan suojan omistusoikeuksille ja sopimusten täytäntöönpanolle, riippumatta siitä onko ulkomaalainen vai paikallinen. Julkinen hallinto ja oikeusjärjestelmä ovat toisistaan riippumattomia, mikä edesauttaa oikeustapausten oikeudenmukaista käsittelyä ja täytäntöönpanoa.¹¹⁷ Sijoittuminen kahdeksanneksi kuvion 4 korruptioindeksi-listauksessa tukee näkemystä, että poliittisen riskin taso Alankomaissa on melko nimellinen. Alankomaiden talous on hyvin riippuvainen ympäröivän maailman tilanteesta, joten myös sen pankkisektori on alati alttiina suhdanteiden vaikutuksille, joka puolestaan puoltaa näkemystä, että maksujärjestelyissä pankkitakausta kannattavampi ratkaisu olisi remburssi. Euromaana Alankomaat eivät omaa valuuttakurssiriskiä suomalaisen viejäyrityksen kannalta.

4.4.6 Iso-Britannia

¹¹³ World Economic Forum.

¹¹⁴ Eurostat.

¹¹⁵ Global Edge.

¹¹⁶ Compagnie Française d'Assurance pour le Commerce Extérieur.

¹¹⁷ The Heritage Foundation A.

Ulkomaankauppa on Iso-Britannialle tärkeää, huolimatta kohtalaisen suurista kotimaanmarkkinoista. Maan kauppataase on perinteisesti ollut huomattavan alijäämäinen, eli maa on tuonut enemmän kuin vienyt, mikä ei toisaalta johdu niinkään vientiteollisuuden heikkoudesta vaan pikemminkin talouden avoimuudesta tuonnille sekä brittikuluttajien runsaasta kulutuksesta ja alhaisesta säästämisasteesta. Iso-Britannian taloudella meni 1970-luvulla kehnommin kuin useimmilla Länsi-Euroopan mailla. Teollisuus oli vanhakantaista ja rakenteet valtiokeskeisiä, mutta yksityistämistoimenpiteet saivat talouden kasvamaan ja työttömyyden pienenemään. 1990-luvun alun laman jälkeen ja 2000-luvulla talous oli yksi Euroopan terveimmistä, vaikka kasvun nopeus oli eurooppalaisittain korkeintaan keskitasoa, maa veti puoleensa investointeja sekä työttömyys oli matala työmarkkinoiden joustavuuden vuoksi.¹¹⁸ Kuitenkin finanssialan tärkeän roolin takia vuoden 2008 finanssikriisi on vaikuttanut Iso-Britannian talouteen voimakkaasti, ja elpyminen taantumasta ollut takeltelevaa. Mutta vuoden 2013 alkupuolella, samaan aikaan kun monet Manner-Euroopan maat kärsivät euroalueen velkakriisistä ja lamasta, Iso-Britannia ei ole muista poiketen taantunut niin syvään ahdistykseen, osittain sen vuoksi, että jäi euroalueen ulkopuolelle.

Huippuvuosina suomalaistuotteiden viennin arvo Britanniaan oli yli 4,5 miljardia euroa. Sitten viennin arvo on talouskriisin myötä pudonnut huomattavasti ja Suomen kauppa Britannian kanssa on kehittynyt viime vuosina heikommin kuin koko ulkomaankauppa. Vuonna 2012 Britannian osuus Suomen viennistä oli 5,1 prosenttia, mutta kaikkien tärkeimpien tavararyhmien vienti on vähentynyt. Merkittävimmin viennin vähenemiseen ovat vaikuttaneet puhelinlaitteet. Paperin ja pahvin viennin arvo on supistunut vähemmän, sillä Suomesta toimitetuilla metsäteollisuuden tuotteilla on vahva asema Britannian markkinoilla. Britannia ei ole mukana euroalueessa, joten se on leimallisesti pyrkinyt huolehtimaan kilpailukyvästään kansallisin keinoin muun muassa tarjoamalla yrityksille verotuksellisia etuja ja keventämällä sääntelyä.¹¹⁹

On syytä huomioida, että Iso-Britannia ei ole ratifioinut CISG:a (kansainvälinen kauppalakki).¹²⁰ Brittiläiset yritykset olettavatkin pääsääntöisesti, että kauppavaluuttana käy-

¹¹⁸ Trading Economics B.

¹¹⁹ Ulkoasiainministeriö C.

¹²⁰ UNCITRAL.

tetään Englannin puntaa ja, että sopimus tehdään Englannin lain mukaan ja englanniksi. Tämä taasen ei ole itsestäänselvyys suomalaiselle yritykselle, varsinkin kun kansainvälisten yksityisoikeudellisten sääntöjen mukaan yleensä sovelletaan myyjän maan lakia.¹²¹ Iso-Britannian juridinen järjestelmä on tapaoikeudellinen, joten kauppasopimukset tulee laatia erityisen tarkasti, eli käytännössä kaikesta tulisi sopia erikseen. Yritys on muun muassa vastuussa kaikista tekemisistään koko omaisuudellaan siihen asti, kunnes vastuu on rajattu sopimuksella. Jos vastuu on rajattu liian alhaiseksi, tuomioistuimien voi kumota sopimuksen. Tällöin yritys joutuu jälleen vastaamaan kaikesta koko omaisuudellaan.¹²² Muihin eurooppalaisiin Suomen vientikohteisiin nähden Iso-Britanniaan suuntautuvassa kaupankäynnissä tulee huomioida eritoten sopimuksen laatimisen yksityiskohtaisuus. Taloudellisen vakautensa puolesta ei Iso-Britannia ole vientikohteena sen riskisempi kuin esimerkiksi Alankomaat, Belgia tai Saksa, mutta englanniksi käydyn kommunikoinnin helppous saattaa sokaista myyjän, joka näin erehtyy ajattelemaan myös sopimuksen laadinnan sujuvan mutkattomasti.

Iso-Britanniassa valuuttana käytetyn Englannin punnan suhde euroon on pysynyt verrattain stabiilina, kuten kuviosta 5 on nähtävissä. Kurssi ei siis varsinaisesti heittelehti, mutta on myös mahdotonta varmasti sanoa, mihin suuntaan lyhyen aikavälin valuuttapositio muuttuu kauppatapahtuman aikana. Historiaa peilattaessa, on hyvin todennäköistä, että merkittävää muutosta ei tapahtuisi puntamääräisen kauppatapahtuman euro-määräiselle arvolle, mutta muiden liikeriskien salliessa voidaan tähän varautua esimerkiksi valuuttatermiinillä, ilman että kokonaisriskikustannukset kasvaisivat turhan suuriksi. Iso-Britannian poliittinen ja taloudellinen ympäristö on verrattain vakaa, joten pankkitakaus riittää suurimmassa osassa kauppatapahtumista.

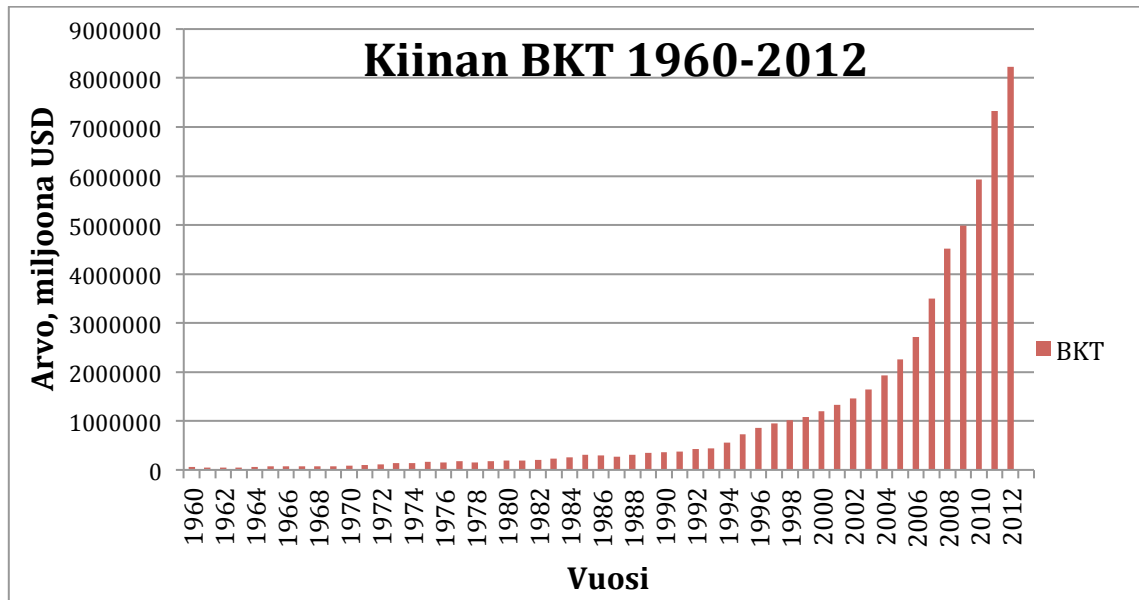
4.4.7 Kiina

Kiina on Venäjän ja Yhdysvaltojen jälkeen Suomen tärkein EU:n ulkopuolinen kaupapakumppani. Kansainvälisesti Kiinan talous on bruttokansantuotteella mitattuna maailman toiseksi suurin. Sen bruttokansantuote vuonna 2012 oli 8227 miljardia Yhdys-

¹²¹ Sisula-Tulokas (1998) s. 59.

¹²² Finpro C (2010) s. 9.

valtain dollaria, mutta asukasta kohden tämä on kuitenkin vain noin 6000 dollaria. Kiinan ulkomaankaupan arvo nousi vuonna 2012 yli 3000 miljardiin euroon ohittaen Yhdysvaltain ja nousten maailman suurimmaksi kauppakumppaniksi.¹²³

Kuvio 10

Lähde: The World Bank¹²⁴

Kuviosta 10 käy ilmi Kiinan talouden räjähdysmäinen kasvu 90-luvulta eteenpäin. Vielä vuonna 1987 Kiinan bruttokansantuote oli 270 miljardia dollaria. Vuoteen 2012 mennessä se on pelkistäen yli 30-kertaistunut. Tällainen jyrkkä kasvu tuo mukanaan valtavan määrän mahdollisuuksia, mutta myös uhkia ylikuumenemisestä.

Kansainvälinen järjestelypankki (Bank for International Settlements (BIS)) arvioi, että kiinalaisyhtiöiden lainat ulkomailta ovat kasvaneet vuoden 2013 maaliskuussa 880 miljardiin dollariin vuoden 2009 270 miljardista dollarista. Analyttikoiden mukaan lainan määrä jatkaa kasvuaan ja tulee saavuttamaan 1000 miljardin dollarin.¹²⁵ Tämä luo uhkakuvan esimerkiksi sille, ettei kiinalaisen pankin antama takaus tai remburssi ole sellaisenaan riskitön.

¹²³ World Trade Organization.

¹²⁴ The World Bank.

¹²⁵ The Telegraph.

Luvussa 4.4.2.1 viitatus CEMAT-tutkimuksen haastateltujen Kiinan kauppaa käyvien henkilöiden mielestä suomalaisyritysten Kiinan liiketoiminnoissa kohtaamia tyypillisimpiä ulkoisia riskejä ovat immateriaalioikeuksien loukkaukset, tietovuodot ja erilaiset huijaukset.¹²⁶ Tämän lisäksi Kiinan oikeuslaitoksessa ja ratkaisujen toimeenpanossa toimitaan usein vilpillisesti. Jos oikeudenkäynnissä on vastakkain ulkomainen toimija ja kiinalainen yritys, on epätodennäköistä, että paikallisille yrityksille epäsuotuisa tuomio pantaisiin täytäntöön. Sopimusten merkitys ja sopimusten kunnioittaminen ovat Kiinassa erilaisia kuin Suomessa. Haastatellut suomalaisyritykset kertoivat kohdanneensa Kiinassa monenlaisia huijausyrityksiä paikallisten yhteisyrityskumppanien, alihankkijoiden, agenttien tai yritysoston kohteena olevan kiinalaisyrittäjän kanssa toimiessaan. Yhteisyritysten ongelmiin varautuakseen suomalaiset pyrkivät tyypillisesti laatimaan sopimukset mahdollisimman tarkasti. Maksujen viivästyttäminen on tavallista Kiinassa ja muissa Itä-Aasian maissa. Sen taustalla on pitkän maksuajan antama mahdollisuus kasvattaa rahalle korkoa ennen maksun suorittamista. Maksuviivästyksiä pyritään yleensä ennaltaehkäisemään vaatimalla ennakkomaksua. Eritoten yritykset, joiden tuotteet ovat kriittisiä asiakkaille, käyttävät tyypillisesti ennakkomaksua.¹²⁷

Kiinan juan on maailman viidenneksi käytetyin maksuväline kansainvälisessä kaupassa, kun vielä kaksi vuotta sitten juan piti sijaa 13.¹²⁸ Kiinan keskuspankki on vuoden 2005 kesästä saakka määrittänyt päivittäin ennen markkinoiden avautumista juanille dollariviitekurssin, jonka ympärillä sen vaihtokurssi saa tietyllä vaihteluvälillä päivän sisällä liikkua. Vuoden 2012 huhtikuussa keskuspankki väljensi sallittua vaihteluväliä 1,0 prosenttiin aiemmasta 0,5 prosentista. Marraskuussa 2013 Kiinan kommunistisen puolueen keskuskomitea kuitenkin linjasi kokouksessaan, että Kiina syventää talousuudistuksiaan ja antaa markkinoille entistä suuremman roolin kansantaloudessa.¹²⁹ Tästä huolimatta, valuuttakurssiriski on huomattava, mikäli kauppa sovitaan maksettavaksi juaneissa. Tästä syystä, valuuttatermiini on ehdoton etenkin pitkän maksuajan kaupoissa.

¹²⁶ Kosonen (2011) s. 69.

¹²⁷ Kosonen (2011) s. 76–82.

¹²⁸ Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication.

¹²⁹ Taloussanomien.

Kiina arvioitiin kuvion 4 korruptioindeksi-listauksessa vasta sijalle 80. Tämä tukee CEMAT-tutkimuksen näkemystä siitä, että monet viranomaiset ja paikalliset yrityskumppanit saattavat harjoittaa vilpillistä toimintaa tai olla kytköksissä harmaan talouden toimijoihin. Nämä muodostavat riskin vientikaupan maksusuorituksen saamiseen siinä, että kiinalainen osapuoli voi tietoisesti jättää sopimusvelvoitteensa täyttämättä tietäen, ettei viranomaisen aio tähän puuttua, tai maksusuoritus jää tahtomattaan tekemättä ympäröivien toimijoiden estäessä sen. Kaupallinen potentiaali on Kiinassa valtava, mutta kauppakulttuuriltaan se on vielä toistaiseksi poikkeava eurooppalaiseen nähden, joten riski sopimusten virheellisestä laadinnasta tai tulkinnasta on olemassa, mikä ei puolla monimutkaisten remburssien käyttöä vientiä harjoittaessa. Riski ei välttämättä realisoidu asiakkaan, tämän pankin tai maan poliittisen tilanteen johdosta, vaan esimerkiksi sopimuksen ristiriitaisesta tulkinnasta. Täten suositeltavin maksujärjestely on ennakkomaksu, josta siitäkin on hyvä panna merkille, että se ymmärretään molempien tahoilla samalla tavalla. Merkillepantavaa on myös jo mainittu aasialaisten jopa järjestelmällinen tapa viivästyttää omaa maksusuoritustaan. Tästä johtuen, jos maksujärjestelyksi valitaan jokin muu kuin ennakkomaksu, on syytä huomioida, ettei maksuaikaa ole syytä antaa liian paljoa, koska pitkä maksuehto yhdistettynä maksuviivästyksiin luo aikaväliltään todella merkittävän riskin luototuksen yliarvioimisesta suhteessa asiakkaan maksukykyyn.

4.4.8 Norja

Norjan ulkomaankauppa on hyvin Eurooppa-keskeistä. Norja ei ole EU:n jäsen, mutta kuuluu Euroopan talousalueeseen (myöh. ETA), jonka myötävaikutuksesta merkittävä osa ulkomaankaupasta käydään EU-maiden kanssa (noin 75%¹³⁰). EU:n ja ETA:n välinen sopimus tuli voimaan 1.1.1994. Sopimuksen tarkoituksena on luoda yhteiset eurooppalaiset markkinat EU:n ja ETA:n alueella. ETA-sopimus varmistaa liiketoiminnan vapaan pääsyn kaikkien jäsenmaiden alueelle. Sekä norjalaisilla että ulkomaisilla yrityksillä, jotka ovat perustettu Norjassa, ovat samat oikeudet ja mahdollisuudet kuin EU-maissa perustetuilla yrityksillä. Tekniset kaupan esteet on poistettu yhteisillä elinkeinoelämän tukia koskevilla säädöksillä ja yhteisillä tuotestandardeilla ja valvontajär-

¹³⁰ Trading Economics C.

jestelmillä. ETA-sopimus takaa Norjalle vapaan pääsyn EU-alueen markkinoille lukuun ottamatta maataloustuotteita ja elintarvikkeita. Norjalaista maataloutta suojellaankin korkeilla elintarvikkeiden tuontitulleilla.¹³¹ Öljy- ja kaasualan sekä sille tavaroita ja palveluita toimittavien yritysten merkitys Norjan elinkeinoelämässä on suuri ja valtio kontrolloi melko vahvasti näitä talouden avainalueita. Valtio omistaa suurimman osan öljy- ja kaasuvaroista, ja on myös suoraan osallisena merkittävässä yrityksissä. Muihin Pohjoismaihin verrattuna Norjan julkinen sektori on pieni, mutta valtion osallistuminen talouden toimintaan on merkittävää.¹³²

1990-luvun alussa pankkisektori koki Suomen tapaan rajun kriisin, jonka seurauksena useat pankit lopettivat toimintansa tai yhdistyivät. Kriisin syinä olivat 1980-luvun alhainen korkotaso ja lainakattojen poisto, jotka johtivat kotitalouksien ja yritysten ylivelkaantumiseen. Kun talouspolitiikkaa kiristettiin inflaation hillitsemiseksi, ei lainoja enää pystytty hoitamaan. Viime vuosien aikana pankkisektori on voimakkaasti keskitynyt. Kolmella suurimmalla pankilla, DnB NOR, Nordea ja Sparebank, on yli 50 prosentin osuus rahoitusmarkkinoista¹³³. Pankkisektorin kannattavuus on viime vuosien aikana selvästi parantunut, mutta myös norjalaiset pankit ovat sidoksissa kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla tapahtuviin muutoksiin.

Norjan kruunun arvo suhteessa euroon on pitkäaikaisella tarkasteluvälillä pysynyt kohtalaisen vakaana, mutta kurssissa on myös muutama piikki. Esimerkiksi vuoden 2008 elokuussa yksi euro vastasi noin 8 kruunua, ja saman vuoden joulukuussa melkein kymmentä kruunua.¹³⁴ Huonosti ajoittunut maksusuoritus saattaisi tällaisissa tilanteissa syödä koko kaupasta saatavan voittomarginaalin. Luonnollisesti myös onnistuneesti ajoittunut kauppa saattaa tuoda suuretkin valuuttakurssivoitot, mutta pitkällä tähtäimellä riskienhallintapolitiikassa tulisi välttää riskien ottamista yksittäisten voittojen saavuttamiseksi. Valuuttatermiini neutralisoi nämä potentiaaliset kurssitappiot ja -voitot säännöllisellä käytöllä.

¹³¹ The Heritage Foundation B.

¹³² The Economist.

¹³³ Norges Bank (2013) s. 8.

¹³⁴ Suomen Pankki B.

Norja on yksi maailman vauraimpia maita, suurimmaksi osaksi korkean öljyn hinnan ansiosta. Noin viidennes maan BKT:sta ja 60 prosenttia kokonaisviennistä muodostuu öljyn ja kaasun viennistä¹³⁵. Näin ollen norjalaisilla on runsaasti ostovoimaa ja, koska Norja tuottaa ja vie lähinnä raaka-aineita ja puolivalmisteita, ostetaan valmiita tuotteita ulkomailta. Tämä on tiedossa myös muilla mailla, joten kilpailu markkinoilla on kovaa, etenkin ruotsalaisten ja tanskalaisten kanssa. Koska Norjan talous lepää pitkälti öljyn varassa, on sen talous hyvin riippuvainen öljyn hinnasta. Yksittäisiin kauppapahtumiin tällä tuskin on vaikutusta, mutta pitkäkestoisen konehankinnan tapauksissa tämäkin on syytä huomioida. Poliittinen tilanne Norjassa on vakaa, ja CPI-listauksessa sijoittuminen viidenneksi viestivät liiketoimintaympäristön tarjoavan norjalaisille asiakkaille ja näiden pankeille hyvät puitteet toimia. Kaupallinen riski on kuitenkin aina olemassa, joten riskikustannusten ja riskin minimoinnin tehokkuuden kannalta pankkitakaus riittää Norjaan suuntautuvassa viennissä. Huomiota on syytä antaa pankkitakauksen nojalla tehtävän maksusuorituksen valuutan valinnassa. Norjan kruunu käyttö luo valuuttaposition, joka voi kurssivaihteluiden johdosta aikaansaada positiivisen tai negatiivisen tuloksen laskennallisessa valuutassa mitattuna.

4.4.9 Belgia

Belgia on avoin, yksityisen sektorin vetämä markkinatalous, jonka keskeinen maantieteellinen sijainti antaa sille erinomaisen kilpailuedun Euroopan ja maailmanmarkkinoilla. Maan logistinen verkosto on tiheä ja yhteydet ulkomaille sekä maa-, meri- ja ilmaitse ovat erinomaiset. Belgian tärkeimmät vientituotteet ovat elintarvikkeet, autot, öljynjalosteet ja tekstiilit, mutta yli 80 prosenttia teollisuuden raaka-aineista on tuotava ulkomailta. Belgia on yksi maailman vauraimpia maita. Maan bruttokansantuote oli vuonna 2013 noin 421 miljardia Yhdysvaltain dollaria. Vauraus on kuitenkin jakautunut epätasaisesti liittovaltion kolmen alueen kesken. Ranskanpuolisten asuttama Vallonia on pääkaupunki Brysseliä ja hollanninkielistä Flanderia köyhempi.¹³⁶ Maan teollisuus on pääasiassa keskittynyt Flanderin suurten satamien, Antwerpenin ja Zeebrüggen, läheisyyteen. Jokaisella näistä kolmesta alueesta on oma parlamenttinsa, ja

¹³⁵ European Commission B.

¹³⁶ Finpro D s. 5.

belgialaista politiikkaa ovat itsenäisyydestä lähtien ohjanneet eri alueiden kulttuuriset, kielelliset ja taloudelliset erot.¹³⁷ Vuodesta 1988 lähtien kauppapolitiikka on ollut aluehallintojen toimivallassa, eikä liittovaltiotasolla ole määritelty prioriteettisektoreita tai -maita kansainväliselle kaupalle.

Belgian hallinnolle on leimallista sen monimutkaisuus. Eri alueiden muodostamassa liittovaltiossa on kuusi eri hallitusta. Täten liittovaltion varsinaisen hallituksen muodostaminen ei ole yksinkertainen tehtävä. Vuonna 2012 hallituksen muodostamista edelsi 540 päivää kestäneet hallitusneuvottelut, jona aikana Belgiassa ei ollut hallitusta lainkaan. Tuolloin esitettiin vaihtoehdoksi myös eri alueiden eriyttämistä omiksi valtioiksi. Sama tilanne on uusiutunut vuonna 2014.¹³⁸ Luvun 4.2 CPI ei kuitenkaan anna viitteitä siihen, että poliittinen epävakaus vaikuttaisi liiketoimintaympäristön vakautteen. Hallintotilanteen epäselvyyden eskaloituminen saattaisi toisaalta vaikuttaa pankkisektorin toimintaan, mikä on merkillepantavaa vientikaupan luotonuksen kannalta. Globaalin kilpailukykyindeksin arvioissa Belgia kuitenkin sijoittui paikalle 17, kun tutkimuksen maiden kokonaismäärä oli 143. Kansainvälistä kauppaa silmällä pitäen sijoitus on siis hyvä, mutta on syytä huomioida, että Belgian edelle sijoittui kuusi tämän tutkielman kymmenestä Suomen vientikohteesta.¹³⁹ Maan poliittinen epävakaus ja taloudellisille heilahduksille avoin markkina aikaansaa sen, että paikallisen pankin myöntämä takaus ei ole vastaavalla tasolla verrattuna muuten kaupallisilta riskeiltä melko vastaaviin Norjaan, Ruotsiin ja Saksaan, joten maksujärjestelynä remburssi on kankeamman käytettävyytensä aiheuttamasta korkeammasta kustannuksesta huolimatta riskikustannusten optimoinnilta parempi vaihtoehto. Hyvä indikaattori belgialaisen asiakkaan maksukyvyistä on sen maksukäyttäytyminen. Näin ollen järkevä keino varmistua asiakkaan maksukyvyistä on laatia lyhyt maksuehto ja seurata maksusuoritusten sykliä. Mikäli asiakas ei kykene suoriutumaan maksuistaan, vaaditaan siltä enemmän vakuuksia, ja maksujen tapahtuessa ajallaan voidaan maksuehtoa ja vakuusvaatimusta keventää. Valuuttakurssiriskiä Belgiaan suuntautuvaan vientiin ei ole, maan virallisen valuutan ollessa euro.

¹³⁷ Belgian Presidency of the Council of the European Union.

¹³⁸ Helsingin Sanomat.

¹³⁹ World Economic Forum.

4.4.10 Viro

EU-jäsenyysneuvottelut kannustivat Viroa luomaan kestävä ja vakaan pohjan maan liike-elämälle, ja samalla pyrittiin tekemään maasta mahdollisimman houkutteleva kohde ulkomaisille investoinneille. Tässä onnistuttiin kohtalaisen hyvin, jolloin jäsenyyden varsinaisella toteutumishetkellä vuonna 2004 tapahtuneet muutokset liiketoimintaympäristössä olivat melko pieniä.¹⁴⁰ EU-jäsenyys myös poisti liiketoimintaan jäykkyyttä tuovat tullit. Vaikka Suomen ja Viron välinen tavaraliikenne toimi jo melko jouhevasti ennen Viron EU-jäsenyyttä, on Baltian maiden tullien poistuminen myös madaltanut suomalaisten yritysten viennin aloittamista Viron kautta sen naapurimaihin. Pelkkä jäsenyysneuvotteluita silmällä pitäen toteutettu toiminnan parantaminen ei tietenkään merkitse vielä kestävä ja vakaata pohjaa liike-elämälle, mutta EU-jäsenyyden voidaan mieltää vakauttavan maiden liiketoimintaympäristöä edelleen, sillä maiden ollessa sitoutuneita EU-hallintoon eivät valtiollisella tasolla toteutetut äkilliset muutokset ole mahdollisia.

Viro on Baltian maista ensimmäinen, joka liittyi teollisuusmaiden yhteistyöjärjestö OECD:hen. Maa on pyrkinyt lähentymään länsimaita ja nämä pyrkimykset voimistuvat edelleen maan ajauduttua itsenäisyysaikansa pahimpaan talouskriisiin vuonna 2008.¹⁴¹ OECD:hen liittymisen lisäksi Viro otti käyttöönsä eurot vuoden 2011 alusta. EU:n komission mukaan Viro liittyi euroalueeseen, sen julkisen talouden saavutettua vaaditun tason. Vuonna 2009 Viron budjettialijäämä olikin vain 1,7 prosenttia bruttokansantuotteesta, mikä on selvästi alle EU:n määrittelemän kolmen prosentin rajan. Vertailun vuoksi, vuonna 2014 Suomen julkisen talouden alijäämä oli 3,2 prosenttia bruttokansantuotteesta.¹⁴²

Viro on osoittanut olevansa taloudellisesti melko vakaa ja toimintaympäristöltään houkutteleva myös suomalaisille yrityksille. Yritysten verotus ja kannustaminen investointeihin ovat saaneet monen suomalaisen yrityksenkin siirtämään toimintansa Viroom. Poliittinen ilmapiiri vaikuttaa olevan puoleensa vetävä, mutta kuten kuviosta 4 käy il-

¹⁴⁰ Heliste – Kosonen – Mattila (2007) s. 59.

¹⁴¹ Torkkeli (2010).

¹⁴² European Commission C.

mi, on Viro CPI-indeksillä mitattuna Suomen vientikohteiden joukossa Venäjän ja Kiinan jälkeen korruptoitunein. Välimatkaa näihin maihin kyllä on, mutta tämä viittaa kuitenkin yritys ympäristön hienoiseen läpinäkymättömyyteen suhteessa muihin vientikohteisiin.

Liiketoiminta- ja tapakulttuuriltaan Viro on hyvin lähellä Suomea. Näin ollen eroavaisuudet lainsäädännössä ja sen tulkinnessa on nimellisiä. Lisäksi Viron hallitus on ajanut voimakkaasti avoimien markkinoiden asemaa yksityistämällä valtionyhtiöitä, lakemalla lainsäädännön aiheuttamia esteitä ja kannustamalla verotuksella yritykset investoimaan.¹⁴³ Tämä on aikaansaanut 2000-luvulla eurooppalaisella tasolla Viron nopean nousun 90-luvun neuvostotasavallasta erittäin kilpailukykyiseksi maaksi.

Viron pankkisektori on eurooppalaisittain poikkeuksellinen, sillä valtaosa toimijoista on ulkomaisten pankkien tytäryhtiöitä.¹⁴⁴ 2000-luvun finanssikriisi edesauttoi virolaisia pankkeja kasvattamaan markkinaosuuttaan, mutta silti neljä suurinta ulkomaalaista pankkia, Swedbank, SEB, Nordea ja Danske, kattavat noin 90 prosenttia markkinoista.¹⁴⁵ Tiedonkulku saman konsernin sisällä on huomattavasti helpompaa ja luotettavampaa, kuin ulkopuolisen toimijan kanssa. Näin ollen esimerkiksi Dansken tai Nordean myöntämä pankkitakausta voidaan mieltää yhtä riskittömäksi kuin kotimaisen yrityksen vastaava. Remburssi ei tässä tapauksessa juurikaan tuota lisäarvoa riskin torjunnalle, joten riskikustannusten minimoimiseksi suositeltavampi maksujärjestely Vieroon on pankkitakausta. Virossa on vuodesta 2011 ollut käytössä eurot, joten valuuttakurssiriski ei ole enää ajankohtainen Vieroon suuntautuvassa viennissä.

¹⁴³ BBC.

¹⁴⁴ Organisation for Economic Cooperation and Development (2011) s. 19.

¹⁴⁵ Finantsinspeksioon (2013) s. 13.

5 Johtopäätökset

Edellä luvussa 3 esiteltiin liiketoiminnan riskeistä poliittiset, kaupalliset ja valuuttakurssiriskit. Tutkielmassa keskityttiin näihin riskityyppeihin, koska niiden kautta on mahdollista realisoitua luottotappioita viejäyritykselle riippumatta siitä mihin maahan kauppaa käydään. Lisäksi näihin on mahdollista varautua maksujärjestelyiden keinoin, toisin kuin esimerkiksi luonnonilmiöiden aiheuttamiin luottotappioihin. Maksujärjestelyistä luvussa 3 keskityttiin ennakkomaksuun, pankkitakaukseen ja remburssiin. Tämä ei ole kaiken kattava lista maksujärjestelyistä, mutta nämä ovat yleisimpiä ja, koska tutkielman tavoitteena oli keskittyä myös yrityksen taloudelliseen tehokkuuteen, rajattiin osa vaihtoehtoista tehottomuutensa takia pois. Luvun lopussa analysoitiin maksujärjestelyiden suhtautumista eri riskityyppeihin. Siinä hahmoteltiin hieman sitä, millaisia vaikutuksia eri maksujärjestelyillä on yksittäisen riskin minimointiin tavoitteena löytää järjestely, joka olisi optimaalisin kulloiseenkin riskiin. Neljännessä luvussa analysoitiin Suomen kymmenen yleisimmän vientikohteen taloudellista ja poliittista asemaa mahdollisimman ajankohtaisin aspektein. Jokaisella maalla on omat ominaiset piirteensä ja riskiuhkansa, joten täysin yhtenevien kriteerien tutkiminen maittain ei antaisi tämän tutkielman kannalta vastausta siihen varsinaiseen tutkimuskysymykseen, jonka perusteella kullekin maalle oli pyrkimyksenä löytää optimaalinen maksujärjestely luottoriskien minimoimiseksi. Jos tutkimuksena olisi ollut tiettyjen maksujärjestelyiden istuvuus kulloiseenkin maahan, olisi samojen ominaisuuksien johdonmukainen tutkiminen voinut tulla kyseeseen. Tässä tutkielmassa menttiin kuitenkin vientikohde edellä, joten siitä syystä jokainen neljännen luvun alaluvuista on hieman toisistaan poikkeava.

Riski sisältää aina epävarmuutta, joten mitään aukotonta vastausta ei voi riskin poistamiseksi antaa, mutta alla on yhteenveto neljännen luvun maakohtaisesta analysoinnista tämän hetkisen maailmantilan huomioon ottaen. Tilanteet elävät maiden sekä poliittisissa että taloudellisissa tilanteissa, ja pienetkin muutokset saattavat vaikuttaa mo-
neen tekijään maiden toiminta- ja maksukyvyssä. Syytä on myös huomioida, että analyysit ja niiden tuottamat johtopäätökset ovat tehty liiketoiminnallisesta näkökulmasta, eikä puhtaasti riskin absoluuttisen minimoinnin kannalta. Tiettyihin maihin suuntautu-

van viennin riskit ovat sillä tasolla, että on syytä harkita myykö puhtaasti luottokauppana ilman vakuuksia vai vaatiiko asiakkaaltaan vakuuden. Tätä varten yrityksessä tulisi olla yhtenäinen riskipolitiikka, jonka perusteella tietyt mittarit huomioon ottaen systemaattisesti toimitaan.

Maa	Riskisyys	Suojautuminen	Vakuus
Ruotsi	Erittäin matala	Ei välttämätöntä	Pankkitakaus
Venäjä	Erittäin korkea	Välttämätöntä	Ennakkomaksu / vahvistettu remburssi
Saksa	Erittäin matala	Ei välttämätöntä	Pankkitakaus
USA	Matala	Suotavaa	Remburssi
Alankomaat	Matala	Ei välttämätöntä	Remburssi
Iso-Britannia	Matala	Ei välttämätöntä	Pankkitakaus
Kiina	Korkea	Välttämätöntä	Ennakkomaksu
Norja	Matala	Ei välttämätöntä	Pankkitakaus
Belgia	Kohtalainen	Suotavaa	Remburssi
Viro	Matala	Ei välttämätöntä	Pankkitakaus

Tutkielmaa tehdessä huomasi sen, että tutkielman aihe ei ole niin staattinen, että sen tuloksia pystyisi hyödyntämään sellaisinaan kovinkaan pitkällä tulevaisuudessa. Käytännössä kuitenkin ensimmäiset kolme lukua pysyvät melko muuttumattomina, joten tuon tiedon pohjalle on mahdollista rakentaa tilanteeseen tarvittava analyysi kulloises-takin maasta. Tämä tutkielma antoi tulokset yhdelle teoreettiselle aikajanan hetkelle, joka on käytännössä mahdoton ilmaista reaali maailman ajassa. Tuon hetken jälkeen ti-lanteet maailmalla ovat potentiaalisesti muuttuneet muovaten tutkielman tuloksia. Huomioon on syytä silti ottaa myös se, että tutkielman tuloksetkaan eivät ole ainoita oikeita ratkaisuita valittaessa maksujärjestelyä. Riskinottohalukkuus on lähtökohtaises-ti yksilöllistä, ja täten kukin myyjä voi toimia täysin omien näkemystensä mukaan va-litessaan omaan riskinotto kykyynsä soveltuva maksujärjestelyä. Luottotappio saattaa syntyä täysin mielivaltaisenkin syyn seurauksena, joten aukotonta suojaa myyntisaata-

villeen on mahdotonta ilmaista. Tämä tutkielma tarjoaa tutkituiden maiden yleisesti tiedossa olevien riskitekijöiden valossa parhaat keinot minimoida yrityksen riskikustannuksia.

Tutkielma rajattiin koskemaan suomalaisen yrityksen tiettyihin maihin suuntautuvaa irtaimen omaisuuden vientikauppaa, joka sinänsä on vain pieni osa ostajan identiteetistä. Tämä tutkielma toteutettiin näin, koska liian monen tekijän samanaikainen tutkiminen olisi tuonut turhan paljon variaatiota sekä tutkittaviin että tutkimustuloksiin. Kokonaan omat tutkielmansa saisi tutkimalla esimerkiksi eri toimialojen tai yritysmuotojen suhdetta luottotappioihin. Asiakkaan ominaisuuksia tosin on niin monta, ja osa ominaisuuksista ei ole edes määritettävissä, että satojenkaan tutkielmien jälkeen luottotappioon ei pystytä ennakoita täysin varautumaan.